

Selle e-raamatu aluseks on Eesti Kirjandusmuuseumi Kultuuriloolise arhiivi projekti

„Kreutzwaldi sajand. Eesti kultuurilooline veeb“

skaneeritud failid.

E-raamatu formaati konverteeritud Tartu Linnaraamatukogus.

Märts 2011

Eesti Kirjandusmuuseum
Estonian Literary Museum

Tartu Oskar Lutsu nimeline
Linnaraamatukogu

Aastate pärast.

Lugu ühe naese elust.

Kirjutanud

Elisabet Aspe.

Kirjastuse-Ühisuse „Postimehe" kirjastus, 1911.

„Postimehe" trükk, Tartus.

„Sätendaw, hälliw wetewäli, päikesepaistene kodumaa pind! Terwitust kohab su laenete heli, hõiskel tuksud sul wastu mu rind!"

Nii heljus mul meelde, kui ma kauase, kauase äraolemise järele jälle oma wana armast kodumaa-merd nägin!

Kolmkümmend pikka aastat on mu elulaewuke wõõrsil purjetanud.

Külalisena wiibin kodukaldal, ja nüüd kuuleb kõrw nagu õnnejoowastuses tihti walusalt puudunud laenetelaulu, ja otsiwad silmad igatsema põnewusega enne käidud radasid ja paikasid.

Aga kuna päikesel hiilgaw wetewäli, ja wagune laenetekohin küll seesama on, mis ta kolmekümne, ja wast tuhandete aastate eest ju olnud, otsib silm asjata endiseid armsaid kohti.

Kõik on nad muutunud ja teisenäoliseks saanud.

Endise waewalise metsasalgakese asemel, milles kidurate mändade wahel kõwerad pajud ja murdunud kased asusiwad, katawad uuesti-istutatud kuused, männad ja tähtsamad lehtpuud õitsewate põõsastega waheldades laialist mereranda. Ja endise wana lihtsa supelusmaja asemel, mis, kui ta enam uuema aja nõudeid ei täitnud, õigel ajal tuleroaks langes, seisab uus tornidega kaunistatud nüüdse aja maitse järele ehitatud awar supelusasutus merekaldal.

Ei näe enam endiseid rattile asutatud putkakest, millele hobusekondike ette rakendati ja merehimuline wette sõideti. Suplejate tarwituseks on majakesed merde ehitatud, mille juurde pikkade purrete kaudu pääseb, kuna endiste kärude seisupaigale ilus klaasseintega restoran on paigutatud, mille warjus ka tormi ja saju kordadel merekaldal wõib wiibida, ja laenetemängu waadelda.

Ei ole ka enam ainult wähesed oma linna jõukamad elanikud, kes isekeskis merekaldal puude warjus lõbutsewad. Waid wõõras, kaugelt tulnud rahwahulk täidab teesid ja istub puhates rohkearwulistel pinkidel.

Wõõras keel ja wõõramad, teiselaadilisemad eluawaldused kui kolmekümne aasta eest näitawad igalpool, kuhu silm waatab, linna kaswamist ja rahwuswahelisemaks muutumist.

Ühtegi neist ei tea üles otsida, kellega ma armsail lapse- ja lootusrikkail noorusepäiwil siin lihtsas rannas kuumadel suwepäewadel kosutust otsimas, kuuwalgetel õhtutel wete kullast läiget ja tormistel sügiseaegadel mässawat laenetemöllu waatamas käisin.

Elu tõugetel laia maailma weerenud on nad wist nagu minagi, sest elu on püsimata nagu meri. Ial ei wõi ta paigal seista, waid saadab ühtelugu laene laene järel oma sülest eemale.

Mere kaldal, puiestiku serwal seiswas kenas suwemajakeses, nagu neid siia nüüd hulgani suwewõõraste jaoks ehitatud, leidsin korteri.

Siin karastawas mereõhus ja alaliselt weerewate wete läheduses oma lõdwaksläinud terwist rakendades ja armsaid noorepõlwe olusid meelestades, tahan ka sinu ammust soowi täita, mu kallis kaugel wiibiw laps, ja salgamata ja warjamata oma elust üles tähendada, mida sa weel ei tea.

Tihti ju leidsid sa hoolitsewal pilgul maadeldes, ja targal meelel tõtt tabades, et see wist iseäraline eluraskus olnud, mis su emakesel wõrdlemisi noortel eluaastatel juuksed pleegitanud ja silmad waikseks teinud. Ja siis pärisid sa kirglisel hirmul, mis minule juhtunud! Kas ma ialgi noor ega rõõmus pole olnud! Siis pidin sulle wastuse wõlgu jääma. Sest siis oleksin sulle ühtlasi su kadunud isast pidanud jutustama, kes iseäranis sügawalt mu saatuse pääle mõjus, ehk karm elu meid küll ialgi üheteise omaks saada ei lasknud.

See aga pidi just ta enese soowi pääle ainult siis sündima, kui su elujärg nii kindel ja õnneline oli, et sa kibeduseta ja hukkamõistmiseta temast kuulda wõisid.

See aeg, mu kallis tütar, on nüüd wist käes. Nüüd seisad sa inimliku mõiste järel oma eluõnne täielisemal tipul. Sa oled noor ja terwe. Sul on wõimalik olnud õppida ja omandada, mis elus tarwiline ja su meelest hää ja armas oli.Sa wõisid oma südame sügawama soowi järel hää ja auusa mehe eluseltsiliseks walida, majanduslisi muresid ei ole. Nüüd ei ole sul waja põlgtusega oma waest isa mälestada, kes sind, kui sa alles wäeti olid, abita ja armuta maha jättis, waid sa saad ärdal meelel temale kõik sündinud ülekohut andeks anda, nii kui meie kõik igal ajal jumaliku andeksandmise pääle loodame.

Hilja on. Muusik on waikinud, tuled supelusasutuses ja restoranis kustutatud. Kõik wõõrad ära oma kodukolletele läinud. Puiestik seisab pime ja waik. Üksikult istun oma wäikese palkoni pääl, ja waatan pimedusesse. Merelaul peletab une. Ehk küll tuul nii soikus, et ta ainult aeg-ajalt wähekesi puude lehtedes sahistab, ei waiki ometi wetehääl. Ühetooniline poolwalju mühin kostab merelt, ja tasa hällides nagu warjud libisewad wäiksed walgete päädega laenekesed kaldale. Ikka üks suurem ees, ja kolm-neli wäikest nagu komistades tagajärel. Waikselt nad tulewad ja häätahtlikult langewad nad tagasi. Ainult torm ju teeb nad wihaseks ja häwitawaks.

Sarnast merelaulu kuulasin ma ju oma wanemate majas, ehk see küll nii mere läheduses ei seisnud, kui mu praegune asupaik.

Mu wanemate maja seisis eesküljega P. linna Riia alewi kõige käidawama uulitsa ääres. Taga küljest aga wõis üle sellel ajal weel kaunis lageda suure platsi, mis nüüd majasid tihedalt täis on ehitatud, wäga hästi merd näha, ja waiksetel öödel ta kohinat kuulda.

Sääl istusin siis nii mõnelgi hilisel tunnil unistades ja ilutsedes oma kambrikeses ja kuulatasin merekohinat, kuni ema pääle juhtus ja mu magama saatis.

Minu ema oli wäga kainelt mõtlew inimene ja ei sallinud unistusi ja looduse ülistamist silma otsasgi. Küll oli ta ise maal looduse keskel üles kaswanud, aga niipea kui ta linna pääsenud, kõik maa olu ja elu unustanud ja maha salanud.

Keegi ei tohtinud nimetada, et ta isa maal mõisas piimarentnik olnud ja ainult Eesti keelt rääkinud, ja et ta mees, minu isa, säälsamas mõisas aednikupoiss olnud. Mõisateenritena oliwad nad paari läinud ja esimesed abieluaastad elanud. Aga pääle wana jõuka piimarentniku surma oliwad nad linna tulnud, ta rahaga kauplema hakanud, ning selsamal puhul täielisteks saksteks muutunud. Ja toredad saksad oskasiwad nad olla, ehk tüll mõlemad weel puuduliselt uue rahwuse keelt kõnelesiwad.

Sellel ajal oli P. linnas linakauplemise õieaeg. Raha öeldi otse maas wedelewat, ja wist oli minugi isa teda nii palju üles korjata jõudnud, et meie niisama toredasti elasime, kui wanad põlised saksadgi.

Minu isal oli oma ehitatud ilus ja ruumikas elumaja täieliste kaupluseruumidega ja aitadega, ja hulk ilusaid hobuseid seisiwad tallis, kellega meie sellid maal linu ostmas käisiwad, ja meie mammaga tõllas jalutama sõitsime. Mamma nimelt sõitis ainult kahe-hobuse tõllas, nagu suurte kontoristide prouad.

Kuna isa oma laialises äris toimetas, oliwad eluruumid ja majakorra sissesead mu ema ülesanne. Ja hiilgawalt sai ta sellega toime.

Ka oma suursugusemate koolisõprade juures ei näinud ma nii toredat ja küllalist majapidamist kui meil oli. Mina, oma wanemate ainus tütar, läksin tihti nii ehetega kaetud kooli, et wana koolipreili mu kõrwale kutsus ja nõuu andis mammat paluda, et ta mulle wähem silmapaistwad, sündsamad kooliriided teeks.

Kui ma siis häbi ja pahameelega kodus oma üleliigselt siidi wõi sammetiga kaunistatud kleidi ja kuldsed keed ja käewõrud nurka wiskasin, naeris mamma, ja ütles: käegakatsutawalt olla see noomitus kadeduse wili, sest et koolipreilidel omal nii häid asju ei olewat.

Sellegipärast seisab mul kooliaeg lõpmata ilusas ja armsas mälestuses.

Hommikutel pidin alati kooli sõitma, sellest mamma ei jätnud, kui ka päike kes teab kui armsalt taewawõlwilt naeratas. Aga pääle kooli, kui sõpru rohkem oli, kui neid meie wäiksesse tõlda mahtus, ja nad ehk teist teed läksiwad, jätsin minagi ootawa tõlla sinnapaika ja lipsasin teistega jalgsi minema.

Tihti lõbustasime pääle kooliaja P. linna nõndanimetatud ,,suures pargis", õige kenas linna- ja alewiwahelises puiestikus, mis sellel ajal kõige rohkem armastatud kogumisepaik oli, ja kus kolm wõi neli korda nädalas õhtuti linna muusikakoor mängis. Enamasti aga wiis meid meie tee ikka mereranda wana supelusmaja selja taha, tormist kõwerdatud pajude alla.

Sääl istusime tundidekaupa liiwa sees, ehk mereäärel olewate suurte kiwide pääl. Awaldasime üksteisele oma ilmsüüta saladusi, tegime roosilisi tulewikuplaanisid wõi lobisesime muidu, kuna tuul meie riideid ja juukseid sasis ja meri oma ühetoonilist igawikuwiit mühas.

Aastad kadusiwad. Tuli leeriaeg ja ühtlasi koolist lahkumine. Kursus küll jäi lõpetamata ja eksam tegemata, sellel ajal täitsiwad neid kombeid ainult need tütarlapsed, kes selgesti teadsiwad, et nad ise ennast elatama pidiwad hakkama. „Suurte sakste" tütred endid eksamitega ei waewanud, ja muidugi ei lubanud minu ema mind „eksami narrusega" jändama hakata, ehk ma küll häämeelega nii kaugele oleksin õppinud, ja sellega wist ka toime saanud.

Mamma, kes ammugi põnewusega minu täisealiseks saamist ootas, et minuga seltskonnas uhkustada, wälimuse poolest olin ju oma ilusalt isalt sirge saleda keha, käharad juuksed ja mustjad sinisilmad päranduseks saanud, ütles edasiõppimise koguni asjata olewat, kuna ma ju kui rikka maja tütar muidugi iialgi teenida ei tarwitsewat ja warsti mehele saawat.

Ja mu hää papagi ei osanud mu seitsmeteistkümneaastase sünnipäewa soowil kõrgemat wälja mõtelda kui:

Noh tütreke, nüüd wiska raamatud nurka, ja katsu mamma eeskujul toreda majaproua olekut ära õppida, sest nüüd tulewad warsti peigmees ja pulmapidu eeskawasse.

Mu kallis isa, sa tunned teda ju ta pildi kaudu, oli õieti silmapaistew tore kuju, ja seltskonna kommetes hästi osaw. Loomu poolest oli ta pehme ja järelandlik ja iseäranis rüütlilik mamma wastu. Aga kui ta rohkem oma soowidele oleks maad andnud, oleks meie elu wist palju lihtsam, aga ka kodusem ja armsam olnud.

Mu ema oli ju ka enamasti lahke ja lõbus, aga ta olek ja tegumood oliwad ometi liig suurepäraline ja jahe, kui et tema seltsis hästi usaldaw oleks wõinud olla. Päälegi oli tal perekonna jaoks liig wähe aega. Iga päew oli wõõrsile sõita, ehk wõõraid wastu wõtta, ja selleks ette walmistada. Ja kõik ta ettewõtted ja elutingimised oliwad nii kallihinnalised ja suuremõõdulised, et papa iga kord ennast nende üle kaasa rõõmustada ei suutnud, waid tihti pikad puhud nagu muremõtetes oma kambris wiibis. Et ta aga ialgi sellest, mis teda ehk waewata wõis, teistele ei kõnelenud, käis meie maja kord ühtesoodu suurepäraliselt edasi.

Pääle leeriaja wõtsin ka mina kõigist pidudest ja wäljasõitudest osa. Ja siis tuli aeg, mis iseäralises hiilguses mu mälestuses seisab — millest laulik soowib, et igawesti haljendama jääks esimene nooruse armuaeg!

Seltskonnas, milles elasime, oliwad nagu minugi wanemad kõik saksastatud eestlased, saksa meele ja Saksa keelega, wähe haritud, aga seda suurema hirmuga ennast „talupoegadest" eraldades.

Pääle perekondlise läbikäimise wõeti ainult Saksa kontsertidest ja teatrist osa. Kuid ometi puutusime wahel nagu kogemata ka eestikeelsetele pidudele.

Need oliwad pääasjalikult selleaegse P. põllumeesteseltsi näitused, millest saksadgi huwitusega osa wõtsiwad, millel minu isa enamasti iga kord mõne ilusa hobuse wälja pani, ja kuhu siis mamma, ehk ta muidu tüll kõigist talurahwa kokkukogumistest põhjusmõttelikult eemale hoidis, oma täies toreduses waatama ilmus.

Ja wahel sattusime koguni mõnele eestikeelsele näite-mängule, ehk mamma küll wäga wastumeelselt kaasa tuli, sest „talupoegade eestikeelne näitemäng olewat ju ainult halpus," otsustas ta lihtsalt.

Ühel niisugusel, häätegewaks otstarbeks toimepandud eestikeelsel näitemänguetendusel leidsin oma „tähe", mille igawesti südame põhja paigutasin, mida aga ialgi ilmsi kätte ei saanud.

Etenduse kohaks oli P. linna Saksa klubi saal, mille tõttu ka hulgake päris saksu oli ilmunud. Minu wanemad istusiwad nende seas esimeses reas polsterdatud toolidel, aga lõbu oli esiotsa napipoolne.

Esimene tükk, mida mängiti, oli õige kehwake, ja et wist päältwaatajatele rohkem wõlgu arwati olewat, etendati lõpuks weel üks järk Shakespeare kuulsast näidendist Romeo ja Julia, nimelt kahekõne armastajapaari wahel, mida nad, Julia ülewal wäiksel palkonil, ja Romeo all ämaras aias ära pidasiwad.

Selle, Eesti näitemänguarmastajate oludele ju õieti liig raske näiteaine oliwad pidu toimepanejad ainult sellepärast juurde lisada wõinud, et neil juhtumisi külaline saadawal oli, kes Romeo osaga hiilgawalt korda sai, ja see külaline oli saleda, paenduwa kehaga, musta käharpää ja mustade wälkuwate silmadega noormees, kes uhkelt ja iseteadwalt kui tõsine mõisnik üles astus.

Nii pea kui ta näitelawale ilmus, äratas ta tore ja tähtjas wälimus üleüldist põnewat tähelepanemist. Ja kui ta kõnelema hakkas, wõttis ta sütitaw kõnewiis ja kõlaw hääl kõikide meeled wangi.

Ka minu ema, kes ju, nagu öeldud, kunagi tundmusi ei ülistanud, oli nähtawalt puudutatud, kuna mina, kes seniajani ühtegi sarnast meeleliigutust tundma ei olnud saanud, enam ei teadnud, kas ma unes wõi ilmsi, taewas wõi maa pääl wiibisin. Ülewoolawas ärewuses oleksin ma ühelhoobil haleduses nutnud ja õnnes hõisanud — maani kumardanud ja selle tuliselt ja ometi õrnmahedalt kõnelewa olewuse käsa suudelnud...

Pääle etenduste, millele, nagu nüüdgi ikka, tants järgnes, tutwustas papa meid selle õhtu toreda kangelasega.

Ta nimi oli Robert Täht, ja ta wiibis nagu öeldud ainult mööda minnes P. linnas. Ta oli halbade elutingimiste pärast enne ülikooli pääsemist õppimise lõpetama pidanud, ja ennast sellepärast mõisawalitseja ametisse ette walmistanud. Kohtgi oli ju teadawal, kuid iseäraliste olude pärast oli ta hääde tuttawate kutse pääle P. linna külla tulnud.

Ta oli seltskonnas koguni teistlaadi kui enne näitelawal, jahe ja tagasihoidew, kuid sellegipärast palju wiisakam ja siledam kui meie siinsed tutwad noored herrad. Aga kui ta meil külas hakkas käima, milleks mamma teda kohe selsamal õhtul tungiwalt palus, sai ta meil peagi koduseks.

Piduõhtutel, mis, et ju talwine aeg oli, nüüd tihti järgnesiwad, oli ta mu alaline saatja ja tantsija. Kuid lihtõhtutel, mida ma rohkem armastasin, oli ta weel palju kenam ja huwitawam.

Siis luges ta mammale ja minule ette, ehk me mängisime neljal käel klawerit, ehk ta liigutas meid südame põhjani oma tugewal ja kõlawal häälel ettekantud lauluga, kuna mina tuksuwal südamel ja wärisewail kätel kaasmängu koperdasin.

Tihti wassisin hirmsasti, aga ialgi ei saanud laulja kannatamataks, waid juhatas ja ootas lahkelt, kuni mu ärewusest wabisewad sõrmed jälle joonde saiwad.

Üleüldse oli ta kõigis oskustes kodu, ja wäga osaw oma tagawarast teistele jagama.

Kui lõbusad oliwad näituseks tunnid, mil me ilusatel talwepäewadel libedal jääwaljal wiibisime.

P. linna jõukamal seltskonnal oli Tallinna wärawa taga kena uisutee endises, nüüd ammugi kinniaetud linna wallikraawis. Kraaw oli sügawal kõrgete endiste kaitsewallide wahel, ja uisutee nägi ümberringi istutatud kuuskede wahel, millele õhtuti kirjud tuled külge riputati, õige luuleline wälja.

Sääl oli ilus wiibida, niihästi õhtutel, mil muusik mängis ja tee uisutajatest kubises, kui ka päewal, mil rohkemal arwul õppijad ja algajad platsis oliwad.

Sääl awanes ka minule Robert Tähe juhatusel õige uisutamise oskus, kuna ma enne selles lõbus kauuis aralt ümber kobasin. Tundide-kaupa harjutas ta mulle ühesugusel õrnal hoolsusel uisutaja pööramisi ja käänamisi. Aga tihti näis meile see wäli liig kitsas, ja siis läksime jõe wõi mere pääle.

P. laht külmetab ju talwel kinni, ja kui külm mõnda päewa wõi nädalat ilma lumeta on kestnud, ehk sula järele uuesti tulnud, mis tihti juhtub, ei wõi maisemaa piiratud looduse elanik aimatagi, mis nõidusline lõbu see on ilmääreta lagedal läikiwal jääwäljal noolekiirusel edasi liugleda, kuna ümberringi ainult taewa sina, päikesepaiste ja kaugel waatepiiril mustawad metsaladwad waikselt päält waatawad...

Ühel sarnasel meresõidul, kui me ju nii kaugele olime jõudnud, et linna tornid wäiksed kui laste kannid weel silma paistsiwad, ja ma wäsinult seisatama jäin, wõttis Robert mu korraga oma käte wahele, kuna ta mu pääd ja silmi suudlemistega kattis.

See armuawaldus tuli nii ootamata, et ma ehmatuse pärast peaaegu nutma oleksin hakanud, ja esimesel pilgul wastu rabeleda püüdsin. Roberti waate ees aga, mis hellalt ja wangistawalt mul südame põhjani tungis, jätsin wastuseismise ja jäin hinge kinni pidades ootama. Ja siis ta naeris, ja suudles uuesti.

— Erika, mu kuldakallis ilmsüüta nõmmeõieke, hakkas ta wiimaks paluwalt kõnelema, anna andeks, et nii wormita ja tormiliselt oma tundmustele maad andsin. Õieti ei peaks sa sugugi imestama, waid ammugi juba mu olemisest märganud olema, kui armas sa mulle oled. Kõige paremini seatud kõne ei oleks mu südame igatsust paremini kirjeldada wõinud. Eks ole, sa usud, et ma sind armastan? küsis ta mulle sügawasti silmi waadates, ja mind tugewamini oma wastu surudes.

Aga mina ei osanud sõnagi kosta, waid toetasin ainult täis usaldawat õndsust ta najal.

Nii seisime wähe aega, siis hakkas ta jälle kõnelema.

— Mu armas, kallis südameneiu, kui me ialgi enam wäiklasesse igapäewsusse tagasi pöörda ei tarwitseks, waid elu otsani kõigest tülitawast ja eksitawast eemal aina maa ja taeva wahel elutseda wõiks. Kui kõiki neid sajakordseid kombeid ja korraldusi ei oleks, mis inimest igal sammul seowad ja teda nii lihtsalt õnnelik ei lase olla, nagu ta süda soowiks.

Arusaamatult jäin ma kuulatama. Siin sätendawa maa, wõi õigem mere, ja päikese kullas hiilgawa taewa wahel oli tõesti ilus wähe aega „wiibida", ja mu hing tikkus kinni jääma rõõmu pärast, et Roberti sarnane mees kõik muud unustades, ainult minu seltsi soowis olla. Aga eluotsani kõigest harjunud korrast ja ümbrusest lahus üksilduses — ei nii mitte.

Nüüd just oleksin tuuletiiwul koju tõtanud ka teistele oma õnne teatama.

Oma armsamale kaela ümber hakates, palusin teda otsekohe ühes mu wanemate juurde tulla.

Aga Robert raputas murelikult pääd.

— Ei, armsam, see ep see halbtus ju ongi. Nii häämeelega kui sind tänapäew juba sinu wanematelt nõuaksin, ometi ei ole seks weel aeg. Ma palun sind, pea meie armastus esiotsa weel salajas. Mu tulewik ei ole weel nii soowitawas seisukorras, et ma sind, mu südamewara, oma külge köita wõiksin. Sellepärast waikime weel wähe aega, enne kui oma õndsat südamesaladust teistele awaldada wõime.

— Aga, laususin ma kahjuga wahele, wäliste takistuste pärast peaksid sa just papaga rääkima. Sa ei tea, kui hää ta on! Ja rikas on ta kah. Wõib olla, ostab ta ehk isegi mõisa, mida sa walitseda wõid...

Ma ei saanud edasi seletada, Robert sulgus mu suu oma huultega, kuna ta naeratades palus, et ta õieke mitte nii wäga uhkeid tulewikuplaanisid ei teeks. Saawat ju esiotsa sellestgi, et me ise üksteise aimust teame.

Ja siis uisutasime waikselt linna poole tagasi.

Minul aga näis, nagu oleks kusagilt tume wari mu noore õnne pääle langenud.

Waikne, soe suweöö. Kõik, kes end päew otsa mere kaldal rawitsenud ehk lõbustanud, on puhkamas. Tuulgi waikinud. Ainult lilled lõhnawad wahetpidamata edasi, ja ööpik lõksutab õitsewas põõsas, kuna kuu käib kuldselt taewa teed, ja hiilgel weerwad mereweed.

Nii oli ju kolmekümne aasta eest. Ka siis laulis lepalind ja kuldas kuuwalgus tasa ohkawaid ja laksuwaid merelaeneid, kuna eemal supelusmaja rõdul reas istuwad linnasaksad wõõrsilt tulnud kunstniku wiiulimängu kuulatasiwad.

Robert ja mina aga olime sala mamma seljatagant ära hiilinud ja kõndisime üksinda merekaldal.

Ma märkasin, et Robertit midagi waewas, ja ei püsinud saalis, kuni Robert kaasa tuli.

Roberti soowi pääle olime nüüd mõnda kuud juba oma kihluse salaja pidanud, ehk mul küll tihtigi süda ärituse mõjul kurguni tuksus, ja ma kindlasti arwasin, et wanemad saladuse mu näolt ära näewad.

Aga nad ei märganud midagi. Papa oli oma loomu wastu tusane ja nukker, ja mammal ju teiste jaoks palju aega ei olnud, liiatigi weel kewadel, millal moodidaamede orjus isegi wäsitaw on. Robert ka oskas muidugi nii olla, et keegi midagi ei märganud, rahulik ja tagasihoidlik teiste nähes, ja südamelik ja armas üksi olles.

Täna aga oli ta rahutu ja sellepärast ei kannatanud ma kauem teiste seas.

Kaua istusime sõnalausumata kalda kiwide pääl ja waatlesime tasa hallimaid ja kuuwalgel wirwendawaid laeneid, siis tõmbas Robert mind hellalt oma najale, ja suudles nagu meeleheitel mu silmi, otsaesist, juukseid.

— Robert, armsam, nõudsin ma iseäralise halbtuse aimel, — miks sa nii imelik oled? Räägi ometi, sa ei ole täna pea midagi minuga kõnelenud.

Robert ohkas. — Paraku ei ole mul midagi hääd kuulutada. Aga sul on õigus kuulda saada, mis meie seisukorda tumestab.

Ja siis kõneles ta, et ta halbade eestkostjate pettuse läbi oma wanemate pärandusest, mida ta senini protsessi teel nõudnud, nüüd lõpulikult ilma jääwat, ja et tal nüüd esiotsa koguni wäike sissetulek tarwitada olewat. Kindlasti protsessi õnneliku lõpu pääle lootes, olewat ta omale lubanud minule oma tundmusi awaldada, ja mind omale wõita. Et aga saatus teisiti otsustanud, ja tal ehk kaua wõimalik ei olewat mulle seisusewäärilist elu oma kõrwal pakkuda, pidawat ta, ehk küll walust lõhkewa südamega teelt kõrwale astuma, ja wõib olla ehk jäädawalt lahkuma.

Esmalt toetasin kui uimane Roberti najal, kes tasa ja rõhutult rääkides ühtelugu hellalt mu pääd silitas. Siis hakkasin tal meeletult nuttes kaela ümber.

— Robert, Jumala pärast, mis juttu sa ajad! Kui sa mu maha jätad, pean ma surema kui lill, mis enam päikesepaistet ega kastet ei saa. Ma ei tarwitse ju toredust, waid tahan koguni lihtsalt rahul olla. Ja siis — oh armsam, räägi ometi papaga. Papa wõib ju aidata — ma olen ju ta ainus laps.

Aga kindlalt wõttis Robert mu käed oma kätte ja ütles uhkelt:

— Sa unustad ära, mu silmatera, et see õige mehe kohane ei ole nii täiesti teiste armu pääle oma elu rajada, kui sina praegu soowid. Ma tahan omast jõuust midagi olla, enne kui ma sinu isalt ta kallimat wara nõuan. Sa oled ju nii noor alles — kaks, tolm aastat ootamiseaega — ei tähenda meile midagi. Aga wõib olla, et mul ka siisgi weel midagi kindlust ei ole, siis mu armsam, — unusta ära see õnnetu, kellele saatuse karm käsi eluõigust su kõrwal ei anna.

Robert, ütlesin ma nüüd pisaraid kuivatades. Ütle selgelt wälja, sa ise tahad minust lahti saada?

Ta surus mind uuesti oma rinna wastu ja suudles mu käsa.

„Oh, Erika, kui sa mu hinge näha wõiksid, kuis ta walust wäriseb ja su järel igatseb! Aga et ma wanem olen, ja elunõuete waljust rohkem tunnen, siis ei tohi ma su kahtluse üle imetledagi. Igawesti on ja jääb mu hinge parem osa sinule, kas meid elu lahutab wõi ühendab. Igawesti jääb see tund, mil sina end minu omaks andsid, pühaduseks mu mälestuses. Jälgi, ma wannun sulle, ei wõi kellegi teise pilt sinu oma mu südamest kustutada.

Kuid sellegipärast, mu armsam, pean täna sinust mõneks ajaks lahkuma, sest nii kehwalt, kui ma praegu ennast arendama pean, ei köida ma seda olewust, keda ma üle kõikide kalliks pean, oma tumeda tulewiku külge mitte...

Nii kõneldes oli ta kangesti jälle selle toreda Romeo kuju sarnane, milles teda esimest korda nägin. Nii uhke ja tuline, ja ometi õrn ja armastusewääriline. Ja et ma küll hirmus kurb olin ta lahkumise pärast, olin ometi ka ühtlasi uhke ja õnnelik, et tundmused, mida teised ainult mängus ja näitelawal näinud, minule päris tõsiselt pühendati.

Aegamööda jäin päris rahuliseks. Robert lubas Wenemaalt, kuhu ta koha pääle sõitis, mulle tihti kirjutada, ning wiimaks imestasime mõlemad, kuis me nii tühise asja pärast kui paariaastane lahkumine, kuna me ju üheteisele kirjutada wõisime, ja alati üheteise pääle mõtelda, esmalt nii ära heitusime.

Aga kui ta meid pääle kontserdi lõppu mammaga koju saatis, ja Robert, kuna mamma juba tuppa astunud oli, mul weel wiimast kord kätt surus ja silmi waatas, wõttis tume õnnetuseaim ometi jälle wõimust mu üle. Kõige öö wehklesin troostita asemel, ja järgnewad sündmused näitasiwad, et ma paraku õieti olin aimanud.

Kolm päewa pääle Roberti ärasõitu leidsin ma oma armsa isa surnult ta kirjutuselaua eest, ja weel kolm päewa hiljem, kui me ta maha olime matnud, teadsime, et meil mammaga enam aset ei olnud meie ilusas majas ja et meilt kõik, kõik ära wõeti, mida me seniajani eluks tarwiliseks olime pidanud.

Kõik ema kaasatoodud warandus ja isa rohke teenistus oli meie ülitoreda majapidamise pääle ara kulunud. Wõlgasid oli tehtud, ja kui siis weel rida kauplemisel juhtunud äpardusi ja kaotusi juurde tuli, kaotas pehmeloomuline mees sihi silmast ja julguse õnnetuserabast wälja rabeleda. Unustas naese ja lapse ja otsis surmas pääsemist.

Mu ema aga, kes selles kurbmängus paraku suuremalt osalt süüdlane oli, sest et ta isa kahjuks liig pehmetest hoiatustest hoolimata otse meeletult uhkust taga ajanud, jäi meie pääle tulnud wiletsuse tagajärjel haigeks ja pahuraks, sajatas ja needis, et pea keegi enam ta ligi minna ei julgenud.

Hirmsad oliwad need päewad, mil wõõrad inimesed meie tubades talitasiwad ja kõik kraami laiale kandsiwad, mida mu wanemad kalli hinna eest kokku ostnud. Lõpmata kurb see päew, mil me ligimeste haledatest nägudest ja kaastundlistest sõnadest hoolimata oma senisest kodust lahkuma ja kusagil wäikses üüritoakeses warju otsima pidime. Nad ei wõinud ju keegi aidata, ja wõib olla, et nad ka ei oleks tahtnudgi. Liig kõrgele oliwad talupojast-saksad tikkunud ja liig ülbelt elanud...

Isegi papa ainus sugulane Jakob Mendel, kelle hää tahtmise juures kahelda ei olnud, ei wõinud mamma ägedat nõudmist täita ja meie endist elukorda tagasi nõiduda. Muidu aga oli ta ainus inimene, kes mu ema kõrgelekäiwaid ärituselaeneid waigistada suutis.

Ta oli peaaegu niisama wana kui papa. Aga kuna papa pikk ja sirge ja alati nii kena ja pidulik kui peigmees wälja nägi, oli onu Jakob lühedapoolne ja tüse, ja kuigi lõpmata hääde truusüdamliste silmadega, ometi wäga lihtne näost ja olemisest. Ta lihtsa ettetungimata wälimuse järele ei oleks keegi otsustada wõinud, kui tähtis mees ta oma ümbruses oli. Ta oli Tallinnamaal suure mõisataolise maakoha ja tähtsa lina- ja wiljakaupluse omanik, wana poissmees, kelle rikkus minu wanemates alati auukartust äratas. Ta käis harwa P. linnas, sai aga mamma ja minu poolt alati rõõmuga terwitatud, sest et ta meile mõlemile ikka kõige sündsamaid annetusi kaasa tõi. Ka papaga pidas ta hääd sugulust ja ehmatas seda enam, et papa, kelle äri, nagu ta nüüd kuulis, kauemat aega juba wankuwal alusel seisis, temale ialgi oma kitsikusest kõnelenud ei olnud. Alguses oleks ta ju wististi abi leida wõinud, nüüd aga ei olnud midagi enam päästa.

Meid mammaga aga palus ta rahule jääda ja täiesti tema pääle loota. Kõigepäält kutsus ta meid maale oma juurde elama, millest aga mamma, kes ju ainult linnaelu elamisewääriliseks pidas, esiotsa midagi teada ei tahtnud. Onu ei rääkinud wastu, muretses meile sündsa korteri ja kandis rohkelt kõigi tarwiduste eest hoolt. Aga meie endist suurnikkude elu ei wõinud ta tagasi nõiduda ja mamma ei wõinud seda kunagi unustada. Alatasa ta kaebas ja nurises ja mõistis kohut, kuid mitte iialgi enese üle Waesusel ja õnnetusel ei ole sõpru, kuis meilgi pidi teisiti minema! Wäga wähesed meie endistest tutwatest mäletasiwad meid, ja needgi oliwad wäga pakilised, kui nad kord meie poole juhtusiwad.

Pea keegi ei kutsunud meid enam pidudele, ja mu endised hääd koolisõbradgi, keda mamma alati nii suurepäraliselt üles wõtnud, pöörsiwad nagu kimbatuses kõrwale, kui ma neile uulitsal wastu juhtusin.

Ma hoidsin ise ka kõrwale ja otsisin üksikult mererannas kõndides troosti ja unustust.

Suwi oli läinud ja sügis käes. Ilmad oliwad tihti tormised ja sajused, ja meie waikne merelaht alalises möllus. Kõrgele üles kerkisiwad wahus laened, kaugele üle madala liiwase kalda. Harw kase- ja pajumetsake mühas ja praksus, ja kohutawalt kuuldus eemalt merelt udusarwede hulumine.

See kõik sündis mu rõhutud meeleoluga hästi kokku. Kadunud oli ju kewadeilu, armas wanematekodu ja mu hõiskaw armuõnn. Pääle selle kullase kuuwalge õhtu, mil ma wiimati siin oma armsamaga kõndinud, ei olnud ma temast midagi enam kuulnud. Ma ei teadnud tema elukohta, ja tema ei teadnud, mis wiletsusetorm mind maha surunud.

Jõuluks oli mamma pika waewlemise järele nii kaugele toibunud, et ta enam woodis ei lamanud, ja et me koguni seltsis kirikus käisime.

Pühiks tuli onu Jakob meile külla, ja selle üle olin südamest tänulik, sest muidu ei oleks mamma kaeblusi ja wõrdlusi endiste ja nüüdsete pühade üle ära kuulata jõudnud.

Onu rõõmustas ta meelt kõiksugu enam wõi wähem tarwiliste ja kalliste kingitustega, ja siis istusiwad nad tundide kaupa isekeskis ja kõnelesiwad õhetawatel nägudel, kuna minul waheajal mahti oli oma kambrikeses walusalt juurelda, kuis Robert, kellega ma aasta eest nii õnnelikult jõulusid pühitsenud, mu nii täitsa ära oli unustanud, et ta mitte kõige lihtsamatgi terwitust ei saatnud...

Pääle pühi, kui onu jälle ära sõitis, tõmbas mamma mind nii lahkesti ja lõbusas meeleolus oma kaenla, nagu oleksiwad weel endised rõõmsad ajad.

Walusalt kadunud papa pääle mõteldes, arwasin ma mamma rõõmu põhjust aimawat, aga olin ometi kaugelt märgist mööda sihtinud.

Nagu ta mulle warsti ilma pikema wiiwituseta seletas, oli ta onuga kosjakaupa sobitanud — minu pärast.

Kõige esiti läksin seda kuuldes häbi pärast punaseks, sest ma arwasin, et mamma sündmata nalja teeb.

Siis naersin ja wiimaks olin keeletu hirmust ja ahastusest.

Mina, kes alles mõne kuu eest kaheksateistkümneaastaseks saanud, kelle süda ammu ära oli antud, kes ööd ja päewad oma armsama järel kurtis, mina pidin oma isa sugulase, wana mehe naeseks saama, kelle päälagi läbi juuste tikkus wahtima, kellel ma lapsena alati põlwe pääl istunud, ja weel hiljuti alles kompwekkide eest käemusu andnud! Jumal hoidku, kas oli mamma pääst segaseks läinud, wõi petsiwad mind mu enese meeled!

— Armas, kallis mamma, palusin ma ta kaela ümber hakates. — Ega sa ometi tõe pärast nii jälki plaani ei tee, et sa mind mu enese onu naeseks tellid. Mõtle ometi, mis papa ütleks, kui ta weel elaks! Onu on ju peaaegu niisama wana, kui papa oli.

Aga külmalt tõrjus mind mamma eemale.

— Ära papat nimetagi. Just tema hoolimata surm sunnib meid onu pakkumisest kui ainsast abinõuust meie wäljakannatamatu seisukorrast pääsemiseks kinni haarama, kostis ta lõikawalt.

— Onu on rikas ja oma maal lugupeetud mees, keda iga mõistlik tüdruk kahel käel wastu wõtaks. Sina aga ainult pankrotti-jäänud — enesetapja tütar! Ma ei näe midagi jälkust oma plaanis. Pääle selle ei leia sa siin P. linnas iialgi enam paremat kosilast, selle pääle wõid julge olla — lisas ta weel halastamata juurde.

Aga ma ei oota ju kosilast! kostsin ma häbiga. Ja meie ei pruugi ju ka siin elada. Läheme ära kuhugile teise linna, ja lase mind teenima hatata. Mistarwis me armuandeid ootame...

Mamma hakkas waljult naerma.

— Sinu teenistuse eest ma tänan, see jätab mu tõesti nälga. Ja millega tahad sa teenida? Lapsehoidja wõiksid õnnekorral olla, muud sa ei oska ega jõua, mõtle, kuis me seniajani elanud oleme. Onu majas aga oled sa rikas proua, ja ka su mahajäetud emal on sääl ruumi ja mureta elu. Ainult kahju on, et ta mingi hinna eest linna elama ei taha tulla, esiti peame ühes ka maale minema. Aga wõib olla, et sellega edaspidi ka weel nõu leiab.

— Aga armsam mamma, palusin ma ikka weel. Sa ei tea weel kõik. Patt ju oleks nii ainult kasu pärast onu naeseks minna. Ma ei ole ju waba. Oma armastuse olen ma ju ammugi ära kinkinud, mis teeb ta minuga ilma selleta?

— Kas sa hull oled! — hüüdis mamma nagu näis ehmatades. —Mis armastuse kinkimisest sa lobised?

Ja ehk küll wastumeelt, pidin nüüd oma kihlusest Robert Tähega kõnelema.

Aga waewalt olin jutuga walmis saanud, purtstas mamma vilkamalt naerma.

— Oi, missugust narrust sinu pää täis on! Seda libedat õnnekütti ei saa sa ial enam näha, wähemalt mitte peigmehena. Wast ta oleks sind kosinud, kui su isa mitte pankrotti ei oleks jäänud. Igatahes aga märkas ta ammugi tulewat langemist, ja hiilis ettewaatlikult eemale. Nüüd, mil me täiesti waesed oleme, ei ole tal tõesti enam asja uuesti su waatepiirile tõusta. „Armastus” on sul igatahes weel waba, ja wõid ta julgesti Jakobile kinkida. Ole aga esiti proua Mendel, ja waata, mäherduse küllusega ta sind ümbritseda wõib, palju rohkema ja kindlamaga kui papal ialgi olnud — ja siis alles räägime jälle!

Aga meie rääkisime enne juba, iga päew sestsamast. Ma ei wõinud ega wõinud selle plaaniga harjuda. Mõte, wana wõõra mehe naeseks saada aina waranduse pärast, oli nii pöörane ja wastik, et ma hommikust õhtuni palawikusarnases mures wingerdasin, kuidas sellest pääseda.

Robertile kirjutasin südantlõhestawa kaebtusekirja ja saatsin sellesama adressiga, mille ta mulle lahkumisel andnud, ja mida ma ennegi tagajärjeta tarwitanud. Mingi hinna eest ei uskunud ma mamma seletust ta teguwiisi üle. Aga wastust ei tulnud, ainult kiri tuli mõne aja pärast tagasi märkusega, et sellenimelist inimest leida ei olewat.

Siis mõtlesin salaja kuhugile ära minna, ükskõik mis teenistusesse. Aga mul ei olnud kopikatgi raha, ja mamma wist aimas mu mõtteid, riidedgi oliwad nii luku taga, et ma neid tema teadmata kätte ei saannd. Häbi oli wõõrastelt abi paluda, kuna emasüda kõigi oma lapse walude eest raudselt lukus oli.

Nii läksiwad nädalad, ja päew ligines, mil onu jälle linna pidi tulema kihlust pidama.

Õhtul enne seda hirmsat päewa katsusin weel kord tormi-jooksu ema südame pääle, ehk ma küll weel näinud ei olnud, et ta ialgi oma ettewõttest oleks taganenud. Iseeneselgi selgimata häbemata julgusega astusin mamma ette, ja laususin wärisewal häälel:

— Kui homme just järeljätmata kihlus peab olema, siis saa ometi sina onu prouaks. Sina oled selleks palju kohasem, oled ilusam ja targem kui mina, tunned ta huwisid, ja oskad ta rikkusest lugu pida. Mina aga ei lähe temale ialgi. Ma lähen surma nagu papa, kui sa mind sunnid, mamma — Ma ei saanud lõpetada. Kaks kõrwalopsu põlesiwad mul korraga põskede pääl, silmade ees keerlesiwad tulised rattad, ja pää huugas.

Kui ma tüki aja pärast toibusin, nägin mammat selili sohwa pääl kätega ja jalgadega wehklewat, kuna ta läbilõikawa häälega karjus: Mis pattu ta teinud olewat, et sellest häbist küll ei saawat, mida mees ta kaela saatnud, nüüd tahtwat tütar teda uuesti maailma naeru alla saata. Ja siis kiskus kange kramp ta näo wiltu, hambad kriuksusiwad, waht tungis suust, ja õudselt rinnust korisedes, lamas ta kaua aega tarretuses.

Esimest korda kujunes see hirmus pilt, kui me papa surnult leidsime, ja järeljäänud kirjakesest lugesime, miks ta omale ise kuuli pähe lasknud. Siis oliwad meil weel teenijad aitamas ja tohtri järele jooksmas.

Nüüd aga olime päris üksi korteris. Ma ei julgenud teda üksi jätta ja abi otsima minna, ja katsusin ise aidata ja tõsta, kuna mu käed hirmu ja ahastuse pärast ometi nii kangesti wärisesiwad, et nad midagi tabada ei suutnud. Wiimati ometi jõudsin ta pää üles tõsta, ja ta tegi silmad lahti.

Aga pilk, mis mu pääle langes, oli täis senini weel mitte nähtud tigedust, ja esimene käeliigutus oli rusikas minu poole.

— Hoia end mulle weel kord sarnast juttu rääkimast, sa ülekäte-läinud tüdruk. Ma nean su ära, sa ei ole enam mu laps, kui sa mu sõna ei kuule. . .

Ähwardus oli ilmaaegne, ma ei oleks suutnudgi enam tõrkuda. Hirmsatel igawikupikustel minutitel, mil mu ema eluta keha abitult mu ees korises, rauges kõik wastupanemise jõud, ja tuimus ja osawõtmatus wõtsiwad maad.

Teisel päewal, kui onu tuli, läks kõik ladusasti. Mamma oli üle öö eilasest üritusest toibunud ja sätendaw lahke ja häätujuline. Ja onu kõneles nii truusüdamliselt ja lihtsalt oma üksikust elust ja surnud warandusest, mis koguni teise laadi ja wäärtuse saaks, kui mina oma noorusega ta elu ja maja ehtida tahaks, ja ta omandusega oma päiwi lõbusaks ja muretuks teeks, ja waatas oma hääde silmadega, mis nii wäga mu kallist kadunud isa meelde tuletasiwad, nii õiglaselt ja häädsoowiwalt mu pääle, et mu silmad wett täis tuliwad ja ma neid ütelda ja teha lasksin, mis nad tahtsiwad.

Ennem olin kindlasti ette wõtnud wähemalt onule tõtt ütelda, et ma ialgi ta naeseks ei lähe, nüüd ei julgenud ma enam sedagi ja pulmapäew määrati ära.

Oli kewade ja jäämineku aeg. Päike käis juba kõrgelt ja paistis soojalt ja sulatas lumerohkuse metsades ja wäljade pääl.

Wulisedes ja lohisedes jooksis wesi ojakeste ja kraawide kaudu jõkke, murdis jää, tõstis kõrgele ja andis wõimsalt hoogu. Ja siis sõitis kõik talwine jää mürisedes mere poole. Peagi oli meri mitmekordselt jääd täis, uued juurdetulewad pangad ei leidnud enam ruumi, tükkisiwad muist mere jää alla, tõusiwad muist mägedena kõrgele pääle.

Kalamehed aga ronisiwad kurwa meelega jääpankade wahel. Jääsõit oli liig järsku ja wõimsalt tulnud, et aega ei olnud kõiki püüsid eest ära korjata, ja mõni jagu jääga ühes ilmamerde rändas.

Ka mina kõndisin kurwalt mererannas ja waatlesin suurt talwewaremete wälja.

Minugi õnnelaewukese oli liig järsku tõttaw õnnetustewoog lootuseta katnud ja matnud. Weel mõni nädal aega ja ma pidin jäädawalt lahkuma kõigest, mis mu nooruse ilusaks ja õnneliseks teinud.

Aga kui ta õnnetusewoog mu nooruse õnne jäljetult ära pühkis, mälestust südamest ei wõinud keegi kiskuda. Seda tõotasin omal troostiks kõrgel hoida, niikaua kui elu jätkus.

Meie Pikanõmme mõisat, milles sa ise, mu kallis laps, üles kaswanud, ei tarwitse ma ju lähemalt kirjeldada. Ainult seda tuleks nimetada, et meie elumaja, kui mind sinna toodi, weel koguni uus ja wärskewärwiline oli.

Oli just ilusal kewade algul, paar päewa enne nelipühi. Metsad, mille wahelt tee läbi wiis ja mille sarnaseid ma enne weel ei olnud näinud, kohasiwad tasase kewadetuule käes ja jagasiwad hääd lõhna ja kosutawat warju. Teeäärsetel põldudel tärkas wõi mühas wili, heinamaadel õitsesiwad tuhanded lilled; ja mu uus kodu paistis eemalt walendawate wiljapuude ja ilupuhmaste wahelt kui lausa õiemeri kätte. Sa tead ju, ärihoonete suur lasuw kiwiehitus kõigi kõrwaliste tarwitusruumidega on kohe ees suure tee ääres, kuna ärimaja kõrwalt kena puiealune tee keset õitsewat aeda, uhkelt kõigest argipäewasest talitusest eraldatud uue elumaja ukse ette wiib.

Sõbralikult ja rahustawalt näis ta säält wastu terwitawat; suured selged aknad läikisiwad päikese käes ja paksudes, rasketes wihkudes kattis lokkaw metswiina lehestik laialiselt maja terwet eespoolkülge täitwat klaasrõdu seinu ja sambaid.

Sääl rõdu rohelises ämaruses, õitsewate potililledega täidetud suure astmelise laua taga oli kena jahe puhkepaik wäsitawa sõidu järele, kuna mamma uudishimulise õhinaga, nagu laps, tubasid waatama tormas, ja — onu, waewalt wankrist astunud, oma ärijuhataja poolt ära kutsuti.

Tükk aega seisin sääl oma wastikute tundmuste mõjul ikka rohkem nurga sisse pugedes, kuni mamma tagasi tuli.

— Noh, mis sa sääl põrnitsed! — nimetas ta pahas tujus. — Just nagu sul norutamiseks wähematgi põhjust oleks! Kõik see wärk siin on lihtsalt suurepäraline, näha, et wanamehel raha ei puudu. Meie, wõi õigem sinu papa, oli kerjus ta kõrwal. Muud kui wähe wanamoodi on mööblid, kuna ka sissesead midagi ei kõlba. Ja pea sugugi ei ole wäiksemat ilukraami. Aga sellega saame toime, kui sina ainult waewaks wõtad mõistlikumat nägu teha, ja mitte nii meeltheitwalt ei wahi, nagu tahetaks sind ära süüa. — Noh, kas sa aru ei saa, mis ma räägin? — lisas ta koguni kurjalt ligemale astudes juurde.

Aga sääl tuli ka juba onu rutulisel sammul läbi aia, ja wabandas juba eemalt, et ta ennast ära kutsuda lasknud, enne kui ta mõrsjakese tuppa juhatanud. Ja siis wiis ta meid trepist üles ilusatesse awaratesse tubadesse, kuhu mamma elama pidi jääma ja mina pulmani, mida teisel nelipühil pidi pühitsetama, aset leidsin...

Pulmapäewast, mis harilikkudes oludes naesterahwa elusündmustest kui ilusam ja tähtsam teistest kõrgemale ulatab, ei suutnud minu kibedast leinast mahasõtkutud hing mingit iseäralist pilti wastu wõtta, ehk ta pühitsuseks küll niihästi looduse õieilu kui inimeste suurepäralised ettewalmistused ja kaunistused ühinesiwad.

Hommiku wara juba ilmus kohalik muusikakoor, mis onu iseäralisel toetusel oli asunud, terwitust tooma ja hiljem pulma pühitsema.

Kirikusõidul tantsitasiwad põllumeesteseltsi liikmed, onu oli seltsi esimees, oma ilusaid hobuseid „pulmasajana” pulmarongis. Mamma naeris põlastawalt „talupojalise auandmise” üle, ja koguni pahaseks sai ta, kui ta kuulis, et rõõmus peigmees õnne soowima tulnud talumehi ja naisi lõpuni pidule jääda palus. Ometi ei usaldanud ta wastu rääkida, leidis aga rohket troosti, kui pärastpoole ümberkaudsed „saksitud” jaolt õige suure toredusega trepi ette sõitsiwad.

Peagi oliwad kõik ruumid rõõmsaid pidulist täis ja nüüd läks kõik, nagu waremalt meie linna pidudelgi. Mamma oli leinariided hoopis ära pannud, kahises siidis ja hiilgas ehetes, mida ta minewa-aastasest suurest langemisest ometi oli päästa osanud, oli lõbus ja lahke ja osaw perenaesekohuseid täitma, nagu alati, ja nägi nii kena ja priske wälja, et mõni jagu külalisi, kes meid ja meie olusid hästi ei tundnud, teda õnneliseks mõrsjaks pidasiwad, kes ometi kord rikast wanapoissi wangistada osanud. Selgesti meeles on mul weel inimeste imetlewad ja osawõtlikult kahetsewad näod, kui mind nurgast, kuhu ma häbi pärast iseenese ja mamma üle hoidsin, ometi wälja toodi ja seltskonnale esitati. Keegi wist ei uskunud oma sõnu, kui nad „noorepaari” auuks terwisejoogil klaasisid kokku lõiwad ja suurest ja rohkest õnnest kõnelesiwad. Ja nii mõnigi wist mõtles, nagu ma ühte tüsedat taluperenaist poolwaljult oma naabrinnale sosistama kuulsin:

— Wana Mendel on wist küll lagedaks jäänud pääst. Mis ta sihukese nutuse ja hirmunud näoga noore lapsega õieti pääle tahab hakata, ema oleks temasugusele sündsam olnud kosida.

— Noh, minu arust oleks ta ema wõttes weel ogaram olnud, — kostis teine põlastawalt. — Mees olewat alles aasta eest pankrotti jäänud ja omale otsa pääle teinud ja naene naerab ja lõhwerdab, nagu ei oleks midagi olnud. Ja nii otsustas wast ehk ka kolmas ja neljas, ja sõiwad ja jõiwad, ja muusik mängis, ja pidu oli täis lõbu kõigile kutsututele, aga täis põrgupiina minule.

Tihti olen wäristades, selle päewa pääle tagasi mõtelnud. Onu oli ju õieti südamest pehme ja hääsoowlik ja osawõtlik kõigi inimeste wastu. Oli ka tark ja mõistlik mees. Aga minu hirmsa hingepiina wastu oli ta pime ja kurt ja armu-heitmata, ehk ta tüll õrnalt ja sügawalt liigutatud ühtelugu mu pääd ja käsa silitas, ja mu pääle wahtis.

Kui wiimaks pidu lõppes, ja wõõrad ära sõitnud oliwad, wiis mamma mind mu tulewasesse uhkelt sisseseatud eluruumi, mida ma — onuga koos pidin tarwitama.

Kui ma nõtkuwail põlwil üle läwe komistasin, ja wist nõdrameelne ahastus mul silmist wahtis, tuli korraga jälle see meeletu wihatuju, mida ma nii hirmsasti kartsin, ja mille ärahoidmiseks ma teda ju kõik olin omaga teha lasknud, mamma pääle. Ta raputas mind õlapidi ja tõukas ja — sõimas. Aga siis tuli onu wahele.

Kahwatanud näol päästis ta mind mu ema meelewalla alt, ja waatles tükk aega sõnalausumata ühte kui teist.

— Armas Matilde, pööras ta siis tõsiselt mamma poole, kes oma äkimeele pärast õige piinlikult ära oli punastanud, kas sa ikka nii — wali oled oma lapsega olnud! Wast ta ehk sellepärast ongi nii kahwatanud ja hirmul, nagu äraperutatud linnukene?

See oleks wäga halb. Wägiwallaga ei ole ma midagi tahtnud kätte saada. Just häädusega lootsin oma mõrsjakese meelt ja — poolehoidmist wõita. Priitahtlikult ja sunduseta pidi mu naene mu juurde tulema, ja nüüd sarnane etendus!

Aga nüüd peab lugu teiseks saama. Sinul, mu kallis Erika, peab aega olema näha ja tunda saada, kui kõigest südamest ma just püüaksin sulle õnne luua. Mamma ei tohi ial enam nii — mõju awaldada kui täna, ja ma isegi ei taha sind eksitada, waid aega anda, kuni sa minuga — häälmeelel harjud.

Ja nüüd, hääd ööd, mu armas, armas — laps.

Ja siis jäin ma üksi, ja istusin õnnetumalt oma asemel kui ialgi eune. Onu ootamata õrnus ja häädus lasusiwad pea raskemalt weel kui mamma waljus. Aga — ma ei ole ju ka ema poolt päranduseta jäänud — mu kangekaelust nad ometi ei murdnud.

Ja see ep see süü ja õnnetus oli, mis hiljem mu elusse nii weriseid haawu kiskus. Onule, kes tõesti auusameelselt oma lubamist täites mulle wabaduse andis ise otsustada, ei wõinud ma kõige hääduse pääle waatamata midagi olla: ja Robert Tähe pildi wajutasin seda kirglisemalt südame põhja, mida wähem mul selleks õigust ja asja oli.

Kuid liig hilja jõudsin äratundmisele.

Kuidas nüüd meie elu kujunes? Peaaegu niisama, nagu enne mu isamajas.

Mamma, kelle eluõhk ju wõõrsilkäigud ja pidulesõidud oliwad, leidis peagi omase seltskonna, sest et maalgi Saksa keeles ja meeles herraseid-mängiwaid eestlasi ei puudunud, kes wäga ühesmeeles kokku hoidsiwad, ja wäga lõbusalt üksteisega läbi käisiwad. Mamma, kes ju osaw oli seltskonnas liikuma, wõeti kui oma rikka wäimehe maja esitaja rõõmuga wastu ja siis oli wäljaspool kõik joones. Kodus aga ei pääsenud ta sellele mõjule, mis tal oma mehe majas olnud. Ja et ta just selle kättesaamiseks mind mehele oli sundinud, ja minu „tuimuse” pärast ta plaan nurja läks, ei saanudgi ta enam minuga hääks. Wanker ja hobused küll oliwad ikka saadawal, kui ta sõita tahis, ja tema kutsutud külalised leidsiwad ka ikka lahket wastuwõtmist. Aga muidu pidi ta selle korraga leppima, mis enne juba majas walitses, kuna isegi Jakobi wana perepidaja Leena teda mingi hinna eest oma talituste sekka segada ei lasknud, waid pärast kui enne majapidamist juhtis.

Wõib olla, et ta minugi eemale oleks tõrjunud, kui ma midagi kaasa rääkida oleks tahtnud ehk osanud. Aga et mind ialgi keegi kasulikus töös ega perekonna eest hoolitsemises ei olnud juhatanud, ja et mul sellel ajal üleüldse ühtegi huwi ei olnud, ei püüdnudgi ma perenaese ametit, waid sõitsin tuimalt ühes pidudele.

Esiotsa sõitsime kolmekesi — ümberkaudsete „saksikute” juures wisitisid tegemas.

Kui aga noor proua kõiges tutwuskonnas ära näidatud oli, kaldus Jakob jälle rohkem oma äritegewuse poole, ja nüüd oleks elu ilma tõsise ülesandeta alatistel wõõrsilkäikudel, kus mind wististi mu seisukorraga kokkukõlata troostita meeleolu pärast nagu imelooma salaja waadeldi ja arwustati, wäljakannatamatuks muutunud, kui mu mehe majas kõige mamma poolt hoolega soetatud saksiku wärwi ja waaba üle ometi mitte iseäraline terwestaw ja karastaw Eesti rahwusline õhk ei oleks heljunud.

Kuna minu isa maapoisist linna kaupmeheks saades oma uue seisuse kindlustuseks ja kaitseks ikka Saksa keelt kõneles ja sakste huwisid kumardas, ja ainult isekeskis olles, wahel nagu nalja pärast oma ainsale lapsele mõnda eestikeelset laulu laulis, ehk pool häbelikult oma kehwast lapsepõlwest jutustas, ja sedagi ainult siis, kui mammat kodus polnud, oli Jakob ikka oma rahwaga ühendusesse jäänud.

Wanemate päranduse järeldusel juba jõukas ja iseseisew, ei tarwitsenud ta wõõra olu auustamist, ega oma salgamist, rääkis ainult tarbekorral wõõrast keelt, ja armastas esimeses reas oma sugurahwast. Sellepärast walitses terwem ja tõsisem õhk ta majas, ja tundus mul esimesel kokkupuutumisel kodusem ja armsam kui wõõra rahwa kombed.

Oli just suur waimustuseaeg Eestis, ja „walulapse” Eesti Aleksandri kooli ehitamine soojendas kõigi isamaalaste meeli. Igalpool asutati rahakorjamiseks komiteesid, ja iseäranis elawalt asusiwad Eesti naesterahwad tööle.

Linnas elades olin sellest juba kuulnud, aga meie saksameelsetes ringkondades ei olnud õiget usaldust „tuisulaste” weidra ettewõtte sisse talupojakeelelist gümnasiumi asutada. Maal aga kiskus sugurahwa tõsine waimustus minugi tuimusest ja wirgutas tööle.

Ja et minul, pääliskaudselt ja wõõriti, aina mõnu-maitsmisele kaswatatud olemusel hiljem kõige õnnetuse ja eksimise kiuste ometi weel õnn oli mõne tõsise kasutoowa töö pääle tagasi waadata, selle eest wõlgnen Jakobile, ja suurelt jaolt ka kadunud Jaanioru perenaesele, sellelesamale, kes mu pulma ajal nutuse nooriku üle pahandas, iseäralist tänu.

Meie nurga Aleksandrikooli abikomitees, milles Jakob esimees oli, ja mille tõttu minule ka kohe amet anti, oleksin oma teadmatusega haledalt alla jäänud, kui komitee hing, liht talunaene mind mitte oma õpetuse ja juhatuse alla ei oleks wõtnud. Ja mitte ainult komitee asjus ei õpetanud ta mind tööd tegema, waid oma tüseda lihtsusega selgitas ta ka muidu mu uduseid tundeid ja wõõriti waateid. Ühte aga ei suutnud temagi. Nimelt mind õpetada oma saatusele alla andma ja neid lootusi täitma, mida mu mees pulmaõhtul awaldanud ja mille pääle ta ühesuguse kannatuse ja hellusega kaua ootas.

Lapselt olin Jakobit hää onuna armastanud, ja nüüd auustasin teda ta suuremeelse, õiglase, aatelise ja ligimesearmastawa iseloomu pärast weel rohkem. Onuna oleksin teda teeninud ja armastanud kõigi oma hingejõududega. Aga abikaasana sellele wanale hääle mehele läheneda — see ettekujutus sünnitas wastolu, millest ma üle ei saanud. Selle mõtte juures hakkas alati hirmus halb ja kui ma märkasin, et Jakob liginemist ootas, muutusin ma ilma tahtmata külmaks ja tagasi-tõrjuwaks, kui me ka komitee wõi muudes erapooletutes küsimustes päris usaldawalt ühesnõuus olime olnud.

Kaua pidas Jakob seda wist lapsikuks tujuks, ja naeratas. Siis aga läks ka temagi tõsisemaks ja külmemaks, ja hakkas eemale hoidma. Wiimase pöörde wastu ei olnud mul midagi, muud kui hingesse jäi üks tühi koht, mis walutas ja häbistawalt alla wannutas ja mida ei kõige südimad enesewabandused ega isamaalised tööd täiesti rahustada ei suutnud.

Aastad läksiwad mööda.

Mamma, kes meie isamaalistest huwidest järjekindlalt osa ei wõtnud, ega isegi meie näitemüükidele ega kontsertidele ei tulnud nende talupojalise laadi pärast, waid ainult oma saksikus ringkonnas läbikäimist pidas, sattus ühel õhtul tohtri juurest tulles tuisu kätte, külmetas ja jäi haigeks. Haigus kujunes kohe üliägedaks kopsupõletikuks ja wiis ta waewalt nädalase põdemise järele järsku hauda.

Mu waene ema! Abikaasa eluajal oli ta oma ainsale lapsele õrn ja armastaw ema olnud, tihti isegi liig hää ja hellitaw. Pääle isa surma ja sellele järgnewa kitsikuse aga muutus ta mulle lausa waenlaseks, kes palwest kui wastutõrkumisest hoolimata halastamalt mu nooruse ja iseolemise oma harjunud elu ja mõnu jätkamise kasuks maha tallas. Wiimastel aastatel küll oli awalik waenlus kustunud ja pääliskaudselt kõik libe ja sile, aga õiget ühistunnet ega kokkukõla ei leidnud me ometi. Nagu teine teises laagris seisime üksteise wastu. Mõlemad wist tundsime ühetasa walusalt, et me wildakul pinnal seisime, aga kumbgi ei tihanud ennast süüdlaseks tunnistada, lepituse otsimiseks näis aega weel küll olewat. Sääl tuli järsku ja ettewalmistamata lõpp, ja nüüd seisin ma koguni üksi, ja meeleolu oli tihti lootuseta kurb ja õudne.

Ka Jakobgi oli teiseks muutunud.

Endisest hoolsast seltside tegewusest, oliwad ajad, kus ühtegi koosolekut ega pidu ei alatud, kui teda oma madala rahulise häälega lühikest, aga mõnusat algus- ehk terwituskõne pidama ei sunnitud, oli ta aegamööda ikka rohkem tagasi astunud, ehk ta aineliselt küll ikka kõigi üleüldiskasuliste

ettewõtete tähtsam tugi oli. Ikka enam paelutas teda ta laialine äri, ja ikka sõnawaesemaks ja kinnisemaks muutus ta olek, kui me ainult söögiaegadel, nagu „suured saksad” kunagi, üksteist nägime. Muil aegadel ta palju eluruumides ei wiibinud, jah, pääle mamma surma kolis ta täiesti tee äärde ärimajasse, et tööle ja talitusele ligem olla. Ka ta terwis ei paistnud enam endine olewat, sest ta oli wiimastel aastatel tublisti wananenud ja näis wahel järskude waluhoogude all kannatawat. Aga mina ei julgenud küsida ja rawitsemist pakkuda, ja ta ise ei rääkinud minuga ammugi enam rohkem, kui just tarwis.

Suwi andis sügisele ja talw kewadele maad, ja mamma haual oliwad juba kaks korda uued lilled õitsenud, kui meie nurga peenemas seltskonnas jälle kord suurem liikumine laeneid lõi.

Liiwa mõisa rentniku wanem tütar sai mehele, ja et Liiwa mõisas alati suurepäraliselt pidustati, oli ümberkaudne seltskond täis põnewust eelolewa pulma pääle. Plaaniti ka midagi iseäralisemat, kontserti pulma eelõhtul, milleks küll mitte täiskunstnikku, kuid ometi hästi edenenud kunstijüngrid saada oliwad. Näituseks meie köstri mõlemad ilusad tütred, kellest üks Peterburis laulmist ja teine klawerimängu õppis ja naabrikihelkonnast ühe mõisawalitseja poeg, noorherra Kiin, kes säälsamas end wiiulimängus täiendas.

Laulud ja mängutükid oliwad juba Peterburis walitud, ja nii pea kui kunstnikud suwe waheajale tuliwad, algasiwad proowid.

Aga sääl tuli ootamata äpardus.

Mängija neiu põletas oma käe köögis emal abiks olles keewa weega nii õnnetult ära, et mängimise pääle enam mõteldagi ei olnud, ja et ruttu teist saadawal ei olnud, paluti mind asemele astuda.

Ma ei seisnud wastu. Sest esiteks olin ma aastate jooksul oma klaweriga küllalt tuttawaks saanud, et ma suurema harjutuseta nõutawa kaunis suure osaga walmis wõisin saada, ja teiseks igatsesin just millegi iseäralise töö wõi jõu pinguletõmbamise järele, et korragi sellest tumedast ja lõdwast õhukorrast pääd wälja sirutada, mis wiimasel paaril aastal iseäranis rusuwalt meie maja pääl lasus.

Ja mu lootus läks täide. Nagu halli udu seest päikesepaistele pääsedes kosusiwad meeled, kui ma oma noore ergu kaaslase kõrwal rändamist helideriiki algasin. Klawer andis hääli enne pea märkamata täiusel ja kui wiiul kaasa laulma hakkas, kord pehmelt paitades, kord wõitwalt hõisates, kord kaebawalt kadudes, siis unus lühikeseks ajaks kõik inetu elumõrudus ja hing heljus ääreta ilu ja õnne woogudel.

Õhtul aga, kui noor kunstnik ära oli sõitnud, pööras näotu igapäewsus jalamaid tagasi. Walus lein ilusa nooruse ja ainsama kadunud armu järel puuris hinges, ja surus pisarad silma. Ja majaherral, kes ootamata kombel eluruumidesse ilmus, läks neid nähes otsaesine kortsu ja silm tusaseks. Ja õhk oli jälle endistwiisi raske ja rusuw.

Üksainus nädal oli meil proowideks aega. Ja et meid kõiki ühesugune auuahnus täitis wõimalikult hiilgawalt ette astuda, siis tegime iga päew harjutusi. Enamasti tuliwad kaastegelased meile proowile. Kuna lauljal neiul ka weel suured toaleti mured oliwad, ja ta sellepärast ikka warsti pääle proowi ära sõitis, jäi wiiulikunstnik kauemalt peatama. Ja et ta ühtlasi hää klawerimängija oli, siis mängisime tihti mitu tundi järgimööda neljal käel ka teisi asju, mida ma paarimehe puudusel ammugi enam liigutanud polnud.

Neid palasid aga, mille helil omal ajal Roberti ja minu hinged ühte sulasiwad, ei suutnud ma ometi wõõra mehega koos mängida. Liig walusalt paisus niigi mälestuste woog, ja et ma wõõrale oma tundmusi näidata ei wõinud, pidin mõndagi korda mängu katki jätma ja teise tuppa põgenema.

Noor kunstnik näis mind sarnastel kordadel tujukaks wõi liig närwiliseks pidawat ja oli siis iseäranis tähelepanelik ja wiisakas. Ta oli üleüldse hästi haritud ja hääde kommetega noormees, muud kui wahete-pääl liig jutukas, mis ärewatel tundidel õige tülikas oli.

Ta oskas õige kaasakiskuwalt kõneleda, ja pidas mulle mõnegi täielise ettelugemise helikunstist, mida ma häämeelega kuulasin. Kuid wahel sattus ta üleliigsesse waimustusesse ja siis asus ta nii lähedale ja kõneles nii suu sisse, et ta mul, naeruwäärt, aga tõsi, — Jakobi pärast piinlik oli.

Esimesel proowiõhtul oli ta juba imeliselt ärawihastatud näoga meie külalisest mööda läinud, ja ta tuju läks iga päewaga halwemaks meie proowisid kuulatades. Üheltgi proowilt ei puudunud ta nüüd enam, kuna ta wiimasel ajal meie külalisi peaaegu tähelegi ei pannud.

Jah, meie maja õhk oli liig raske ja ammu juba ääreni halbtusega täidetud. Pikselöök ei wõinud tulemata jääda, ja ootamata ruttu tuli ta.

Kaks päewa enne pulma, kui me köstri juures täieliselt korda läinud wiimase proowi ära olime teinud, tuli noor wiiulikunstnik mind, kes ilusa ilma pärast jalgsi olin, koju saatma. Peagi oli meil paari wersta pikune otsem tee läbi metsa ja põldude käidud, ja et weel õhtuks küllalt aega oli ja õhk õige kuum, palusin oma saatjat sisse astuda ja theed juua. Ka Jakobit, kes wäljas töörahwa juures seisis, kui me mööda tulime, palusin theelauale. Aga ta lõi ainult käega ja pööras meile selja. Sellepärast jõime ilma teda ootamata theed, ja siis astusime weel kord klaweri äärde, sest noormees pidi kohe pääle pulmapidu ära sõitma.

Ja siis sündis, et ta ühe iseäranis ilusa laulu üle, mida ma enam ei mäleta, jälle kord taewani waimustatud sai, ja ilutsedes ja poole häälega üksikuid taktisid ette lauldes mulle nii lähedale tükkis, et me peaaegu suu suud wastu seisime, kuna mina ikka taganedes juba seljaga seina wastu toetasin, mis paraku eest ära ei nihkunud. Ja siis tõmbas iluhelidest joowastatud noormees mu mõlemad käed pihku, kuna ta suurepäraliselt hüüdis:

— Kui teie sarnaseid kõigele ilusale ja hääle awatud hingesid rohkem leiduks, auustatud proua, wõiks maailma päris paradisiks pidada ...

Sääl lükati saali uks, mis ennegi poolawatud oli, äkisti pärani lahti ja Jakob, kes nooremehe hüüdu wistist kõrwal toas walesti kuulnud, tormas sisse, nii wihane ja üritatud ja lõkendaw-punane näost, kui ma teda weel ialgi polnud näinud. Kahe sammuga oli ta meie juures, ja kuna ta aimamata noortmeest nagu takutorti õlapidi raputas, karjus ta kähisewa häälega:

— Wõi siin arwad omal paraja paradisi aseme olewat! Käi wälja mu majast, wilets naestepetja!

Noor kunstnik oli ootamata süüdistuse üle nii heitunud, et ta sõnagi wastata ei osanud, ja sündmust wist koguni hinnata ei mõistnud.

Seda selgem oli minule, mis Jakob mõtles, ja ilma roiumata tõttasin waigistama.

— Jakob, Jumala pärast, sa oled täielisel eksiarwamisel! Rahusta ennast, meie kõneleme ju ainult muusikast, palusin ma, teda kätt pidi ära tõmmata püüdes.

Aga muidu wagune, mõõtupidaw mees oli kui arust ära. Ühe käega mind eemale tõrjudes, sasis ta teisega meie külalise kraest kinni, ja enne kui ma üht sõnagi weel ütelda sain, oli noorherra ukse taga, mille Jakob paukudes ta järel kinni wirutas.

Siis astus ta minu ette.

Kanges ärewuses wabisedes, nägu waheldades kord surnukahvatu, kord weripunane, silmis wiha ja ühtlasi nagu kaebaw lein, toetas ta tükk aega laua najal, enne kui kanged huuled sõnu leidsiwad.

Minul oli halemeel ta päris ilmaaegu tekkinud äritawa kahtluse pärast, ühtlasi aga kole hirm, nagu raske süü päält tabatud kurjategijal kohtumõistjat nähes. Ka minagi ei suutnud paigalt nihkuda, weel wähem usaldasin silmi tõsta ehk suud lahti teha.

Nii seisime tükk aega oodates. Siis näitas Jakob käega ukse poole ja ütles: „See mees ei tohi enam mu läwe üle astuda, ja üleüldse keegi, kes mu maja auu — roojastada tahab! Ja sina — kiwisüdamega naene, nüüd nõuan ka sinult kord wastust! Kas sul sellest küll ei ole, et sa oma hoolimatuse ja külma äratõrjumisega mu maja mulle — põrguks oled teinud, et sa nüüd päris mu oma silmade all wõõrsilt kokkujooksnud armukestega jantima hakkad, ja ainsama, mis mul weel on, mu maja- ja meheauu põrmusse tallad. Hambad ristis olen kõik need pikad seitse aastat, mis sa mu tore proua oled, wait seisnud ja sind elada lasknud, kuis sa ise tahtsid. Aga nüüd pead sa tõtt kuulma. Kas sellest küll ei ole, et sa sest silmapilgust, mil ma sind auuga oma majasse tõin, minule ainult põlgust oled näidanud, ja minuga, kelle waewaga korjatud warandus kõik su ees keelmata tarwitada oli, minu oma majas aina kui narriga oled ümber käinud, et sa mind nüüd ka weel wõõraste ees naeruks tahad teha? Kõik need aastad olen su uhkuse ja külmuse wagusi ära kannatanud, sest ma ise olin omale paraku selle risti kaela wõtnud. See oli mu oma rumal eksitus, kõigi häätegude eest kui mitte muud, siis ometi lahkust ja osawõtmist kooselus loota. Selles kõiges olin ennast kibedasti petnud, aga see ei olnud teiste süü, sellepärast seisin wait. See kõige uuem päätükk mu uhke proua eluromanist aga kiskus mu suu lahti, ja nüüd ütlen sulle selge sõnaga: armukesi ei tohi sa minu majas omale pidama hakata. Ennem olgu — kõigel lõpp!

Seitse aastat! Kas tõesti juba nii palju seda õnnetut aega oli, mil ma alalises tundmuste ja elunõuete wastolus ometi oma pühaks kohuseks olin pidanud oma iseolemist alal hoida ja kaitseda...

Päältnäha oli ju ka Jakobil päris ükskõik olnud, kuidas ma elasin — ja nüüd kiskus ta mul korraga pinna täiesti jalgade alt ära.

Nagu nuiahoobid langesiwad ta süüdistused mu pähe, ja ma ei julgenud neid waleks ajada. Ainult see wiimane, ei, sääl pidin kõnelema, ja kõike jõudu

kokku wõttes kogelesin waewaga:

„Sa oled täielises eksiarwamises. See noormees, kelle sa praegu wälja wiskasid, ei ole mu armuke, ma ei tea, miks sa nii halba minust mõtled. Ja mis muidu meie wahekorrasse puutub... sa olid ju alati ise — kõigega rahul!

Ta naeris wihaselt.

„Jah, see jõledus, et mina wana ärapõlatud ja halwaks-peetud mees kaebades ja wingudes oma uhke proua jalgade ees armu oleks — norinud, on küll tegemata jäänud", kostis ta lõikawalt. „Kui kõik tehtud, ja kõik soowid wiimse wõimaluseni täidetud on, ja naese süda ikka kiwiks jääb, millest ühtegi tundmuse sädet wälja lüüa ei saa ja kõige lahkuse ja õrnuse wastu ta näol ikka ühesugune tagasipeletaw kõrkuse joon asub, siis ei palu õige mees enam — saab ilma kah läbi, ja leiab oma ametist wõi kutsestgi rahustamist kuni — noh kuni ta ka weel wäljaspoolt waenlastega wõitlema peab. Siis aga ei mõista ta enam nalja. Et minul selle nooreherra liristamine ja lõõritamine kahtlane näis, sellepärast tungisin täna sinu luuleriiki, ja nüüd — Ah — küllalt ju sellest inetust etendusest!

Tal näis korraga nagu kange waluhoog üle keha käiwat ja hinge kinni matta tahtwat, lõi käega ja läks komistades ja waarudes ruttu toast wälja.

Minul oli, nagu peaks ma andeks paludes ja toetades tagajärele jooksma, aga mu jalad ei kandnud mind sammugi edasi. Jõuetult istusin toolile, mille najal ma senini seisnud.

Mu pää huugas ja süda peksis, ja kadunud oli kõik iseteadwus. Ununud oli, et ma kõik need aastad oma õnnetust kurtnud ja end saatuse armuta petetud waeseks-lapseks pidanud. Üksainus hüüd kajas kohut mõistes läbi hinge ja tõendas wahetpidamata: süüdlane, süüdlane! Nüüd näis mul korraga, et ülekohus, mida mulle aastate eest tehtud, koguni warju jäi selle wastu, mida ma ise oma kohuseid täitmata jättes üles olin kuhjanud.

Aastad läbi olin ainult oma hääksarwamise järel wõõras majas elanud, ja ehk mul küll tihti häbisarnane halb tundmus tuska tegi, ei olnud mul ometi ialgi meelde tulnud Jakobi tundmusi arwesse wõtta. Ma nägin ta alati rahulise ja wagusa, ja ei aimanudgi, missuguseid haawu mu hoolimata enesearmastus temale lõi. Ühes emaga olime tema kulu pääl hästi elanud ja tänuks selle eest ta hinge nii ära kihwtitanud, et ta sõnu ütlema pidi, mille sarnaseid tänini wist keegi selle hää mehe suust polnud kuulnud...

Ma ei tea, kui kaua ma oma pääle kaebawate mõtete wahel olin wiibinud, kui korraga uks jälle lahti kisuti, ja toatüdruk sisse tormas.

„Proua, kus te ometi olete", karjus ta etteheitwalt. „Me otsime teid kõiges majas. Tulge ruttu, herra hakkab wist surema."

Nüüd wirgusin ma tarretusest ja kargasin püsti. Ehmatanult jooksin eestõttawa tüdruku järel läbi aia kontori majasse, kus Jakob tõesti kange ja kahwatu nagu suruu oma eratoas sohwal lamas.

Üks ta sellidest pani temale külma wette kastetud rätikuid pää pääle, kuna teine just ukse ees ootawasse wankrisse kargas, ja suure kiirusega tohtri järel sõitis.

Ma olin nii hirmunud ja tundsin oma nii alandatud ja õigusteta olewat, et ma julguseta ukse alla seisma jäin. Mind nähes aga jättis noormees kohe oma toimetuse seisma, ja tuli mu juurde. Ilma küsimist ootamata kõneles ta, et Jakob umbes tunni aja eest suures ärewuses kontori tulnud, ja wäga iseäralik olnud. Esiti käinud ta ühtelugu rahutult mööda tuba, siis tõstnud ta nagu otsides raamatuid ja paberisi. Äkisti aga jäänud ta kangelt seisma, nagu post, ja langenud siis elutalt põrandale. Tema ja teine noormees tõstnud ta üles ja kandnud sohwa pääle, ja hakanud külma weega ta pääd ja rinda kastma. Tükk aega olewat ta koguni tundmuseta olnud, nüüd aga olewat ta juba suud liigutanud, ja wähe kättgi tõstnud. Ta paluda nüüd mind haige juurde jääda, kuna wäljas weel palju toimetust olla.

Ma nõkutasin nõuus olles pääd, rääkida ei suutnud ma ja astusin waewaga jalgu taga wedades sohwa äärde. Ka mähkmed uuendasin. Siis aga langesin ta aseme äärde põlwili ja purtskasin waljusti nutma. Ma ei jõudnud oma hirmsat ahastust enam alla suruda ja nuuksusin nii kaua ja nii meelt-heitwalt, ja mu kuumad pisarad langesiwad nii rohkelt Jakobi sohwa päält allarippuwa käe pääle, et nad teda tarretusest äratada aitasiwad. Meelemärkus hakkas tagasi tulema, ja ta tõstis, ehk küll waewaga, oma käe mu õla pääle.

Säält wõtsin ma ta oma huulte wastu, kuna ma sügawamast südamepõhjast palusin: „anna andeks, oh anna andeks!

Nähtawa waewaga meeli kogudes, ja kangel keelel ja sõna-haawal, aga ometi arusaadawalt, hakkas haige wiimaks kõnelema.

„Ära nuta", keelas ta nõrgal häälel, „ära tee mulle oma kaebamistega ilmaaegset raskust. Minu tee on lõppemas... ots on käes. Nüüd teeme lõpuarwe. Anna ka sina... andeks, ja... Õnnistegija halastagu meie mõlemate pääle... Ka mina tegin ülekohut. Wana mees ei tohtinud noort last oma kõrwale kiskuda ja kuna ma kohe ju eksitust märkasin ... siisgi oma kõrwal... kinni pidada... Nähes, et sa minuga ial ei leppinud... oleksin sind ammugi pidanud wabaks laskma. Aga ma ei suutnud sinust lahkuda mul ei olnud kedagi muud siin ilmas... sa olid mu ainsama sugulase laps... tahtsin sulle aega anda arjud ... ei uskunud, et sa mind jäädawalt põlata wõiksid!

„Oh Jakob," hüüdsin ma kibeda kahetsusega.

„Oleks sa ometi enne juba nii minuga rääkinud! Ma ei teadnud ju — oh kui sa nüüd weel terweks saaksid!"

„Mis siis?" küsis ta terawalt mu otsa waadates.

„Ära peta ennast ... armu ei saa sundida, paremat ikka ei tuleks... Unusta ära, mis ma täna sulle ärituses... halba ütlesin... mul ei ole mingit wiha enam... Mu wara jääb pääle mõne erandi... mis kirjas seisab... ja mis sa wälja pead maksma, kõik sinule. Andku Jumal sulle õnne... ja rahu teda tarwitada..."

Ta waikis wäsinult, ja siis tuli tohter ja oli wäga kuri, et ma teda üleüldse rääkida lasknud.

Mu mees olewat juba ammugi südamehaigust põdenud, ja ikka olewat äkilist hädaohtu karta olnud.

Majarahwa kohus olewat olnud pisematgi äritust eemal hoida, mitte aga nii raske krambi puhul weel pikkadele kõnedele ahwatleda.

Nii tapeldes jäi ta ise haige juurde, ja wõttis kõik oma teaduse-abinõuud tarwitusele. Öö, mille ma walwates Jakobi ukse taga istudes mööda saatsin, läks haigel hästi mööda. Teisel hommikul aga kordus kramp, millest ta enam ei ärganud...

Matustest, mida meie sõbrad ja ta oma äriametnikud suure toredusega toime paniwad, on mul ainult udused mälestused. Ma wiibisin kõige selle aja, mil tohter mind surnu-toast ära oma kambri saatis, kuni selle silmapilguni, mil ma surnuaialt jälle sinnasamasse tagasi jõudsin, nagu halwawas poolunes. Kõigest ju pidin osa wõtma, igalpool kaasas olema, kõigile kahetsust awaldajatele kostma, aga see sündis kõik masinlikult, raskete liikmetega, segase pääga, ilma et ma ise õieti teadsin, mida ütlesin.

Kui kõik möödas, oli ka minu jõud otsas, ja jäin raskesti haigeks. Mitu nädalat olewat ma meelemärkuseta ägedas palawikus surma läwel seisatanud, ja wahetpidamata soninud ja kaebanud. Ehk mul küll sugugi himu ei olnud enam terweks saada ega eladagi, hakkasin ometi jälle suwe lõpul kosuma. Esiotsa oli wäga raske endistesse rööbastesse tagasi pöörda. Kõik wiimased sündmused, kõigepäält Jakobi surma eel olnud kodune kurbmäng, mis paraku koguni liialdatud kujul tuttawaks oli saanud, ja mis ka Liiwamõisa põnewusega oodatud piduetenduse tükati ära rikkus, erutasiwad inimeste meeli ja ahwatlesiwad arwustusele ja kohtumõistmisele.

Iseäranis wali oli kohtumõistmine, nagu ikka, kui ainult pääliskaudsete, üleskohutatud kuulujuttude järel otsustatakse. Hakatuses ei söandanud pea üksgi meie paljudest alati hästi wastuwõetud tutwatest mulle endisel wiisil läheneda, pääle armsa Jaanioru perenaese, kes mul kõige ligem olnud, ja rahwa pööraseid juttusid lihtsalt ei uskunud.

Ja hää oli, et armsad ligimesed jõuu ja meelte kogumiseks aega andsiwad, seda sügawamini suutsin Jakobi mitmesuguseid pärandusi tundma õppida.

Nii lihtsalt, ilma kõla ja uhkuseta, kui ta oma teed oli käinud, nii paljudele oli ta waiksel, warjulisel wiisil hääd teinud. Hulgakaupa leidus perekondi, kes tema abil oliwad haigeid põetanud, lapsi koolitanud, wankuwaid majapidamisi püsti hoidnud. Abirahasid, millest keegi ei teadnud, oliwad kõik häätegewad ja isegi walla asutused saanud. See kõik seisis selgelt kirjas, ja et ta wist ammugi äkilist lõppu kartis, oliwad ta edaspidiseks korralduseks määrused.

Mina aga olin õnnelik, et mul kõiki neid kohuseid täites wõimalik oli surnud häätegija mälestust auustada, ja sarnase tööga ühtlasi oma walutawat südametunnistust waigistada.

Kümme aastat on wäljaandew mõõt kõigele, mis elaw ja liikuw looduses. Wäike inimene, ja wäike puu suudawad mõlemad selle aja jooksul waatlejal üle pää ulatada, ja eluraskustes närtsinud hing wõib kümne aasta wältusel rõõmsaks ja terweks saanud, ja hallist udust läbi päikese kätte tunginud olla...

Kui ma kümne aasta eest esimest korda, nutt silmis ja ahastus südames, Pikanõmme aias kõndisin, oli kõik looduseilu mu silmis tume ja wastik olnud.

Nüüd aga tuli kewade, mil näis, nagu oleks taewas selgem ja sinisem kui ialgi enne, nagu lõõritaksiwad linnud enne kuulmata wiiside ilul, ja nagu ei oleks ühelgi kewadel niipalju õisi meie aias puhkenud ja lõhnanud kui seekord. Puud ju oliwad suuremaks sirgunud ja kõik põõsad paksemaks paisunud ja õite pinda juurde kaswatanud, aga waatlejaid silmi teritas uus kaugelt waatepiirilt paistew õnnetõotus.

Õnn! Heldekene! Kas elutõsidustes karastatud ja walminud inimesel otse naeruwäärt ei olnud, sarnasest linnu-laulu ja kewade-õitega ühenduses seiswast mureta noorusele kohasest mõistest und näha?

Kui ta hõisates, wõitwalt ja uhkelt ette tungides oleks tulnud!

Aga tasa ja arglikult ta lähenes, ja alandlikkude silmadega piilus ta kewade õite wahelt! Ja aegamööda sai ta julgemaks ja tõotusrikkamaks ja käskis: heida lein kõrwale ja tee uksed lahti! Nüüd algab uus aeg, ja uus elu!

Ja mina olin — kergemeelne usaldama!

Pääle Jakobi äkilise surma, mille põhjendajaks mind ju enam-wähem waljult kõik ümbruskond süüdistas, oli elu esialgu õige waikne. Ainult äri korraldamine, mille ma asjatundmise puuduse pärast ära lõpetasin, andis waheldust. Tööstuseasutused ja maad andsin meie senistele ametnikkudele rendile, oma kätte jäiwad ainult elumaja aedadega.

Ja siis tuliwad wagusamad ajad weel, mil ma lugesin ja näputööd tegin, oma wäikest majapidamist korraldasin, wana Leena oli igawesele puhkusele minnes ometi kord perenaese ameti kätte andnud, Jakobi hulga kaitsealuste asju toimetasin, ja rahul oma eluga olin.

Aga häädel ligimestel ei meeldinud see pikapääle. Wist puudus meie maja laialine ja rohke wõõraste wastuwõtmine seltskonnas liig tuntawalt, et üksikule naesele, keda omal ajal küllalt ei oldud taga rääkida jõutud, jälle lähenema hakata.

Ehk küll teadsin, et see enamasti omakasu pärast sündis, ja alguses ainult harwa kutseid wastu wõtsin, ei kestnud ometi kaua, kuni ma jälle meie nurga seltskonna läbikäimise keerus seisin.

Iseäranis agar oli meie uue alles hilja asunud aptekri proua mind uuesti meie tutwuskonnas koduseks tegema. Ta oli ilusa ja tähtsa näoga naesterahwas, ja näis mul kohe esimesel nägemisel tuttaw ja meeldiw. Ja temagi tõendas, et ta mind kohe kirgliselt armastama hakanud, ja ei jaksanud aru saada, kuis nii noorelt ja nägusalt aina leinale wõida elada, kuna ometi iga mõistliku otsuse järel leinaaeg ammugi ümber olewat.

Et mu kohus nüüd olewat kadunud aastate lepituseks igast lõbustusewõimalusest kinni haarata, olewat ta omale lubanud mind oma sünnipäewa pidule paluda. Ja ta lootwat, et pidu, mille kaunistuseks ka ta ainus wend külla tulnud, ka mulle meeldima ja mind huwitama saaks.

Lahkele kutsujale ei, olnud wõimalik wastu seista, ehk teatus ta tundmata wennast küll ühtegi aimdust minus ei äratanud, ja mu koguni külmaks jättis. Siisgi sõitsin ettekawatsetud päewal iseäralise häämeelega aptekri poole.

Pidu oli tõesti maitserikkalt ette walmistatud, ja kõik kutsutud hääs tujus. Ja — üks teiste hulgas, keda ma kümme pikka aastat näinud ei olnud, weel wähem temast ialgi sõnakest kuulnud, pani esimesel silmapuutumisel mu were kiiremalt käima, ja hinge kirjeldamata õnnetundes wärisema.

Nagu walitseja oma teenrite keskel, nii paistis ta sihwakas uhke kogu, ja tähtjas ettewõtlik nägu meie rahuliste ja lihtsate maaherrade seas. Ja nagu muusik kõlas ta osaw ja walitud kõne.

Ka tema oli mind kohe näinud, ja enne kui ma oma sügawast erutusest üle sain, ja seisukohta wõtta suutsin, seisis ta juba mu ees.

Teiseltpoolt lendas majaproua, nüüd märkasin ma, miks ta mulle kohe nii armas oli olnud, esitelema. Aga enne kui ta rääkida sai, lausus Robert Täht:

„Ära waewa ennast, armas õde. Ma loodan, et armuline proua meie endist tutwust, mille mälestus mul nagu hele kiir kaugest paremast ajast pikad aastad läbi hinge on walgustanud, ära ei salga."

Ja siis seisime nagu lapsed käsikäes, ja waatasime üksteise silmi, ja ei leidnud ülewoolawas jällenägemisrõõmus, mis mõlemate hingesid täitis, esiotsa sõnu.

Õhtu jooksul aga tutwustas Robert mind ometi oma elujuhtumistega.

Robert ei olnud selle koha pääl, millest ta mulle lahkumisel rääkinud, mitte peatama jäänud, ka järgmise pääl mitte, millepärast ta ühtegi mu meeltheitwatest appikutsetest näha ei olnud saanud.

Aastatekaupa oli tal wastaste oludega wõidelda olnud, mille teatamisega ta mind, keda ta õnnelises wanematekodus arwanud, tülitada ei tahtnud.

Alles mõne aasta eest saanud ta kogemata teate mu isa õnnetust surmast, ja ühtlasi minu mehelesaamisest, ja ehk see tal küll walusa löögina läbi hinge tunginud, õnnistanud ta ometi saatust, kes mind tema pääle ootama jääda ei lubanud.

Kauase, wäikse tagajärjega töö järele wõõrsil olewat ta nüüd kodumaal puhkusel, ja paar õnnelist päewa juba oma ainsama õe juures külaliseks. Kuid ilusam kõigest, mis waenuline elu temale wiimasel ajal lubanud, olewat tänane lootmata jällenägemine sellega, kelle pilt alati kui pühadus ta hinges säranud.

Kui õnnelik olewat ta, et elu minu üle nähtawalt aina hääd kuhjanud, ja isegi mu ilu ainult suurendanud, ja midagi wõtnud, kui wast ehk lapsepõlise mureta naeruläike silmist. Üleüldse olewat ma liig tõsine oma hää seisukorra kohta, millest temale kohe kõneldud, kui mu tore sõiduriist pidu algul trepi ees peatanud.

„Miks olete nii mureline, armuline proua?" katkestus ta korraga rahutult oma kõnet.

„Wast teen teile haiget oma warjamata jällenägemise-rõõmu awaldustega."

Ma naeratasin ja wabandasin oma tõsidust. Ma ei tahtnud ütelda, et ta kõige õnne ja huwituse tõttu, millega ta armast häält kuulatasin, mulle tõesti pisut haiget tegi, et ta wälise paistuse järel mu elu ainult rooside pääl elatud arwas olema, ja wist aimatagi ei suutnud, mis walud ja kibedused mu hinge oliwad piinanud. Ja ometi oleks ta seda tundma pidanud, kui mina temale nii armas olin, kui tema minule. Ise ma aga ka sellest kõneleda ei tahtnud, ja nii mälestasime kõige õhtu otsa ainult hääd, mis olnud, waikisime kõik halwa surnuks, ja lahkusime rõõmsat jällenägemist lootes.

Teisel hommikul äratas päike, mis ju otse magamisetuppa paistab, mu warakult üles. Ta näis warasem ja särawam kui ialgi enne.

Aga kui ma riidesse panin, ja harjunud kombe järel kõigepäält aeda astusin, säras seegi nii imelises pühade ilus, et ma pea kohkunult waatama jäin.

„Mis sa tahad, kewade?" heljus mul lauliku küsimine meelde. „Miks kõik loodus hiilgel end ehtimas, ja linnud hõiskamas, ja mis imeline õnne aim mul eneselgi südames hoowab?

Ma ei julgenud omale kosta ja otsusele jõuda, miks see kõik nii oli. Liig armas oli halli olewikku kõrwale jättes kuldsest tulewikust unistada.

Pärast lõunat tuliwad aptekriproua ja Robert waatama, kuis eilne pidu mulle mõjunud.

Nad oliwad eila juba tulekust teatanud, kuid sellegipärast sattusin ettesõitwat wankrit nähes ärewusesse, nagu oleksin ma alles kaheksateistkümneaastane plika olnud, ja pidin kõik jõuu kokku wõtrna, et oma häälele ja liigutustele kindlust anda.

Kuid õnneks oli prouast-külaline nii sätendamas hääs tujus, ja Robertil enne sisseastumist kutsariga õiendamist, et mul aega oli rahuliseks jääda, ja siis külalised rõdul kaetud kohwilauale juhtisin.

Pääle kohwijoomist näitasin külalistele oma kodu ja kõndisime aias. Aga Roberti pääle näis nüüd joowastaw kewadene ilu aina kurwameelselt mõjuwat, kuna ta juba tullesgi wäga tõsine oli.

Täna tahtsin mina tõsiduse põhjust teada, aga ta oli wäga tagasihoidlik ja kostis ainult põigeldes.

Lahkudes aga sosistas ta, kuumalt mu kätt surudes, temal olnud kord üks kallis, kallis nõmmelilleke.

Kade põhjatorm kiskunud selle ta käest ja asetanud kuhugile hästirawitsetud aeda.

Pika aja järel leidnud ta oma lillekese, ilusamalt puhkenud kui ialgi enne. Aga ümbrus olewat liig tore, ja lillekesel liig hää, ei tea, kas ta ialgi enam ta pääle mõtelda tohtiwat. See suruwat ta meelt.

Mu waewaga-wõidetud kindlus sattus jälle hädaohusse. Huuled ei osanud ühtegi sõna lausuda, aga silmad wist kõnelesiwad tahtmise järele.

Ta suudles tormiliselt mu kätt, lõpetas järsku õe sõnarohke jumalagajätmise ja hüppas wankrisse. Aga nägu oli rõõmsam minnes kui tulles.

Järgmistel nädalatel nägime üksteist pea iga päew ümber-kaudsetes perekondades.

Kõik tõttasiwad aptekrirahwa toredat külalist omapool wastu wõtma ja kõik oliwad waimustatud ta osawast ja peenest seltskondlisest ülesastumisest.

Ühelhäälel soowisiwad kõik sarnast huwitawat isikut jäädawalt meie seltskonna liikmeks wõita, ja nii tulin ma ainult üleüldistele soowidele wastu, kui ma end ühel ilusal suwepäewal meie rõdu jahedas rohelises ümaruses teist korda Robert Tähega kihlasin, ehk nagu ta ise ütles: igawest teenistuse lepingut tegin.

Ka seegi kord ei soowinud Robert meie kihlust enne kuulutada, kui kõik pulmadeks, millega ju wiiwituseks põhjust ei olnud, walmistatud oleks.

Sellegipärast imbus teade meie lepingust ometi peagi rahwa sekka, ja leidis igalpool hääkskiitmist.

Isegi Jakobi tuttawad talumehedgi, kes wahetepääl weel külas käisiwad, arwasiwad, et sarnane, suurtes oludes harjunud, tööde ja inimeste tundja mees mulle just majasse ära kulunudgi. Häda olnud, kuis Jakobi õitsew äri ja laialised ettewõtted oskamata käte läbi ära pillutatud.

Nii siis oli asi haruldaselt hästi ja kõikide meelepärast joones, ja ainult mõni nädal weel lahutas mind mu palawaltigatsetud õnnest.

Kuna Robert nädalapäewaks ära reisis oma seniseid olusid korraldama, walmistasin mina uue peremehe wastuwõtmiseks majas ette.

Palju teha ei olnud, wana oli omal ajal kõik kõige paremas korras maha jätnud.

Särawas selguses näis meie õnnetaewas paistma. Wõi ajas ometi weel kusagilt must õnnetuse pilw üles? Wahel lõi süda arusaamata kombel nagu raskeks...

Pühapäewal oli meid kirikus esimest korda maha kuulutatud, ja meil ühtlasi suur wõõraste wastuwõtmine olnud.

Et kihlust iseäranis ei teatatud, tuliwad sõbrad esimese kantslist kuulutuse puhul õnne soowima.

Wõõraid oli rohkesti olnud, ja wiimased alles poole öö aegu ära sõitnud, sellepärast olin esmaspäewa hommikupoolel kaunis wäsinud, ja istusin roidunult oma käsitööga rõdul.

Sääl segas wankri mürin ümbruses walitsewat waikust.

Ega ometi nii wara keegi õnnesoowija ei tule, mõtlesin ma tüdinenult. Robert ka täna ei tule, ei tahaksgi neid üksi enam wastu wõtta.

Ootasin wankrit lähemale tulewat, kuid mürin jäi wait.

Sellewastu kuuldusiwad mõne aja järele arglikud, wiiwitawad sammud, kord kergelt tipsides, kord raskelt lohistades.

Uudishimu peletas wäsimuse. Tõusin üles waatama.

Tulejad oliwad kahwatu ja haiglase näoga naesterahwas ja wäike ilus, umbes kahe-aastane tütarlaps. Wistist mõni abipaluja, nagu neid ju tihti käis, muud kui et ma teda ei tundnud.

Ja et naesterahwas nagu jõuetult trepi käsipuu najale toetama jäi, läksin neile wastu, ja tõin wäikese tüdruku käekõrwal trepist üles, kuna ma naesterahwale, kes arglikult proua Mendeliga kokku saada palus, ennast kui nõuetaw esitelesin, ja teda palusin üles tulla ja istet wõtta.

Ikka nagu kaheldes täitis ta kutset, ja istus alles teist-kordse pakkumise järele toolile.

Et talle aega anda ennast koguda, wõtsin wäikese armsa näoga tüdrukukese sülle, ja andsin temale hommikust saadik weel laua pääl olewa taldriku päält kooki.

Laps leppis minuga hästi, ja tükk aega läks temaga mängides ja hellitades mööda.

Siis pidin ometi jälle külalise asja järele küsima. Kuid külaline näis ikka nõutumaks ja segasemaks jääwat.

— Oh armas proua, kogeldas ta wiimaks. Teie olete nii hää mu lapse wastu, ja mina pean teile ometi haiget tegema. Oh, ma ei suuda ise rääkida.

Hilda, tütreke, palu sina oma waese õnnetu ema eest!

Imekspannes pöörsin silmad ema päält lapse poole. Ja juba tuli wäiksele enne wist kätteõpetatud salmike meelde. Ta pani oma käekesed risti, ja nagu õrn linnukese häälitsemine kõlas paluvalt:

— Ära wõta mu papat ära!

Ehmatanult kargasin ma püsti, ja lasksin lapse sülest.

— Jumala pärast, mis tembutamine see on, mida te soowite?

Ka wõõras oli püsti ajanud.

— Ma teadsin, et teile pahandust teen, aga ometi sunnib mind seks walus kohus, kõneles ta kurwalt. Ma kuulsin, et Teie mõisawalitseja Robert Tähega abielusse tahate astuda. Kuid mina olen sunnitud seda takistama. Minul on vanem õigus selle mehe pääle. Ma olen, ehk küll weel mitte laulatatud, Robert Tähe — naene, ja mu wäike Hilda ta tütar! Kui ma ka iseennast kõrwale lükata laseksin, oma lapse pärast pean oma õigust nõudma, ja sellepärast palun Teid südamest, armas proua Mendel, ärge astuge minu ja mu lapse isa wahele, ärge tehke meid muidugi kurwastatuid aiaäärseteks!

Paluja langes nuttes tooli kõrwal põlwili, ja ka mina otsisin tarretanud liikmeil tooli.

Heldene Jumal, mis see kõik tähendas, ma ei saanud weel hästi aru, mis see inimene rääkis.

Kõik ümbrus keeras ja weeres, ja lagi, ei taewas ise näis puruks langeda tahtwat.

Siis aga läks pää korraga selgeks, ja hinge asus walu, nagu oleks midagi õige sügawalt ja laialt juurdunud wälja käristatud.

See oli mu paleus, mida ma kõigis eluraskustes kõrgel olin hoidnud! Armastus, mida ma elu ainsamaks hinnaks ja wäärtuseks pidanud. Ebajumal, kelle pärast ma teiste õigusi halwaks pidanud!

See kahwatanud nutja naene sääl tooli kõrwal oli keerub, kes mu Jakobile tehtud ülekohtu eest paradisist wälja ajas, ja mina?

Armas Jumal, kas ma tõesti pidin minema? Miks ei olnud mu arm mulle truuks jäänud, nagu mina temale, miks pani ta selle wõõra inimese meie wahele, miks waletas ta mulle?

Waheajal oli lapseke oma koogi ära söönud, ja tõstis jälle ristis käed üles.

„Pai külatanta, ega sa ju ei wõta mu papat ära!" palus ta wäike suuke uuesti. „Kooki tahaks ma ka weel".

Waewaga pisaraid tagasi tungides, mis walusamalt kui ialgi enne silmi pimestasiwad, wõtsin ma süüta paluja jälle sülle.

— Ei, mu inglike, — kostsin ma kõigest jõuust haledust maha surudes, et mees, keda ma üle kõige jumaldanud, mind sarnasesse häbistawasse seisukorda saatnud, ja kindlalt otsust wõttes, — kui sina Robert Tähe tütar oled, ei pea su jalakesed mitte minu üle komistama ja haiget saama. Mina ei astu su wanemate wahele, selle pääle wõid julge olla. Aga kas siis ometi wõimalik on, et seesama Robert Täht, kes minule kui waba mees lähenes, ja keda ma juba kümne aasta eest tundsin, ka teie mees ja isa on?! Wast on kõik see lugu ometi ainult hirmus eksitus! — andsin weel kord kahtlusele maad, nagu uppuja õlekõrrest kinni haarab.

„Oh, armas proua," kostis wõõras kaastundliselt mu pääle waadates. „Nii olen minagi kahtlusega wõidelnud, kui ma Roberti uuest kihlusest kuulda sain. Aga kes teda lähemalt tunneb, see ta teo üle nii wäga ei imetelegi. Ta on ju päältnäha küll uhke ja iseseisew, ometi hirmus raha ja wara järele," kõneles ta õhinal edasi. „Ainus igatsus on tal rikkaks saada, ja see ta muidugi waleteele ahwatles. Kui me endid kolme aasta eest üheteisele lubasime, tema oli Pihkwa taga würst W. mõisate walitseja, minu onu säälsamas wäikse kroonumõisa rentnik, oli ta ju nii südamest hää ja armas mu wastu. Sel ajal küll oli minul ka waranduse lootust, sest ma olin oma wana ammugi lese onu ainus sugulane ja kasutütar. Aga just kui meie oma ühendust onule teatada tahtsime, jõudis onu naerdes sõnumiga ette, et tal himu üksikust elust täis saanud, ja et ta ennast ühe noore naesterahwaga, kes hiljuti meie nurka elama tulnud, kihlanud. Warsti järgnes ka pulm, ja nüüd arwas Robert paremaks meie asjast waikida, kuni ta parema koha saaks. Käesolew andis liig wähe sissetulekut, ja kuna minul pääle eelnimetatud päranduse lootuse midagi ei olnud, oleks mõistmata olnud, kehwusega majapidamist alata. Suure südamewaluga, sest ma olin ennast oma armsamale ju täiesti omaks andnud, ja tundsin ennast teises seisukorras, lasksin ta paremat kohta otsima minna. Aga tal ei olnud ega olnud õnne, ja wahepääl ei wõinud ma oma muutunud kehalikku olekut enam warjata. Onu sai hirmus kurjaks mu seisukorra üle, ja ajas mind sõimusõnadega majast wälja. Robert, kellele küll kohe kirjutasin, ei wõinud aidata, ja ma oleksin oma õnnetu lapsukese wist kusagil aiataga sünnitama pidanud, kui mu onu noor abikaasa mu pääle ei oleks halastanud. Esiti salaja, pärast awalikult, pidas ta mind ometi majas, ja ka onu leppis wiimaks ära."

— Aga kui teie tütreke sündis, siis ometi ei jäänud Robert eemale? Nii armsa lapse wastu ju ei wõinud ta külmaks jääda? — küsisin, täis kurwastust Roberti hoolimatust kuuldes

„Oh, paraku, ei teaduud ma teda kusagilt leida. Alles kui wäike Hilda juba aastane oli. saime ta elukoha teada. Ja nüüd wõttis mu noor tädi, kes alati truuisti meie eest muretseb, mind lapsega kaasa, ja sõitis Roberti juurde. Aga Robert wabandas end jällegi. Wähemalt aasta weel pidada me ootama, kuni ta meile sündsa kodu walmistada wõiwat. Tal oli wäga piinlik, et meie nii ootamata tulnud, andis pisut raha lapse rawitsemiseks, ja palus onunaist meid weel oma hoiu all pidada, siis saada tõesti kõik joonde. Ja me ootasime. Ja poole aasta eest oli ta ka uue ja hää koha saanud, ja ma lootsin, et ta meid wiima tuleb. Kuid korraga kuulsin, et ta ära Tallinnamaale sõitnud, ja ühte rikast leske prouat kosiwat. Mina olin koguni nõuutu, aga onunaene ei andnud aega kurwastada. Ruttu seadis ta kõik reisile walmis, tõi mind ise waksalisse, asetas wagunisse, ja kinnitas ühtelugu, et ma oma lapse pärast kohustatud olewat wõitlema wiimase wõimaluseni. Ja siin me nüüd oleme, armas proua. Teie ei wõi aimatagi, kui kergeks te mu südame olete teinud lubamisega ise tagasi astuda. Nüüd wõib kõik weel hääks saaada, ja ma loodan kindlasti, et armas Jumal teile suuremeelsuse, millega te mulle minu, ainult teie suurest warandusest pimestatud peigmehe, muidu ta ju ial nii halb ei oleks olnud, tagasi annate, tuhandewõrra ära tasub. Teie olete ju weel noor ja täies priskuses, teie wõite igatahes uut õnne leida. Minul ja mu lapsel on aga mehe ja isa tagasiwõitmine ainus tulewikulootus...”

Wahepääl oli lõuna kätte jõudnud, söögitoas laud kaetud. Ma wiisin külalised sööma, ja kui nad pääle selle weel weidi puhanud oliwad, tegiwad nad minekut.

Lubati otseteed apteekri poole minna, ja paluti minult paar rida soowituseks kaasa.

Kuid niikaugele mu „suurmeelsus” ometi ei küüninud, selles jätsin oma kaaswõistleja abita.

Wäikest Hildat aga oli mul põlew kahju käte wahelt lasta.

— Kui minul niisugune armas laps oleks, ei jookseks ma tõesti enam truuduseta mehe järele, ei saanud ma nimetamata jätta.

— Aga kui laps kaswab ja oma isa järel küsib, mida siis wastaksite? — kõlas teraw kostus, millel õigus ei puudunud.

Kui õhtu kätte jõudis, ja ma wiimaks üksi ja eksitamata oma kambrikeses wiibisin, oli ka kõik suurmeel ja kindlus otsas, millega ma päewal teiste ees end püsti hoidnud.

Ma tundsin enda nii õnnetu, mahajäetud ja teotatud, nagu ei tohiks ma ialgi enam pääd tõsta ja kellegi silma waadata. Kõik õnnelootused lamasiwad purukspekstult pori sees, ja just see, keda ma ühegi kahtluseta usaldanud, ja eluaeg üle teiste kõrgeks pidanud, oli mind armutult petnud, ja ainult raha pärast teist korda mu südamega mänginud. Seda alandust ei wõinud enam midagi hääks teha ja see täitis hinge wiha ja jälkusega niihästi petja kui petetute wastu.

Teisel hommikul aegsasti tuli Robert.

Uhkelt ja sirgelt nagu ikka, rahuliku näoga, ei, koguni iseäralise kõrgi naeratusega astus ta rõdule.

Mind aga, kes muidu ilma arwustuseta kõik hääks olin wõtnud, pahandas täna see enesetunne, ja ahwatles wigasid otsima.

Ma leidsin, et ta otsaesine õieti lubamata kõrgeks oli kaswanud, ja ühes silmade ümbrusega liig rohkele kortsude asupaigaks saanud.

Ja silmad, mis mul muidu alati meeldinud, näitasiwad täna rahutud, tigedad, ei, koguni salalikud.

Selle järeldusel oli ka terwitus külm ja sunnitud ja siis istusime mõlemad raske südamega teine teiselepoole lauda.

Kaua ei söandanud kumbgi kõnelema hakata, mõlemil oli selge, et me täna oma saatuse pöördel seisime. Wiimati ometi lõpetas Robert waikimise.

— Ma kahetsen wäga, algas ta külma rahuga, et mu õnnetu elu kurwem juhtumine, sinule nii jämedal kombel on tuttawaks saanud. Parajal ajal oleksin sulle seda sündsamalt awaldanud, kuna see mõistmata naesterahwas nüüd sündmuse, millest õieti kõige wähem osa minu arwesse langeb, wististi ülemäära suureks ja hirmsaks üles kohutas. Iseenesest mõista on mul piinlik sellest üleüldse rääkida, ja ma ei teeks seda sugugi, kui see inimene mitte kõnelenud ei oleks, et just sina meie ühendusest tagasi astuda tahta. Muidugi lubasid sa seda ainult aimamata ärituse ja päälekäimise mõjul. Eks ole, mu armsam?

Ei sugugi ainult sellepärast, kostsin ma, jultunud seletuse läbi südame põhjani haawatud. Kas sinu arwepool selle naesega suurem ehk wäiksem oli, ei käi minu otsuse alla. Esiisa Aadamast saadik juba leiawad mehed suurema raskuse ikka Eewa kaalu pääl seiswat. Igatahes on sul tema wastu aga kohuseid. Need lahutawad meid. Nende pärast astun tagasi.

— Kuidas? Niisuguse põhjuse pärast, millel mitte harulduse maikugi pole, oled sa walmis meie mõlemate elu õnne häwitama, meid mõlemaid maailma naeru ja pilkamise alla saatma? küsis ta uskmatalt. Nii apraks ma sinu armastust, mu mõrsjakene, küll ei pidanud! püüdis ta naljatada. Mõtle ometi, kümme aastat oleme ühe teise järele igatsenud, ja nüüd korraga teed sina nii järsu lõpu. Meie wahekord on ometi nii kindel, et teda midagi enam kõigutada ei wõi.”

— Aga kuhu jääb su kolme aasta eest wõetud naene ja laps?

— Jumala pärast, armas Erika, see ei ole tõesti sinu mure, hüüdis Robert närwiliselt üles tõustes. Ma tõotan sulle, et see asi kõige paremini korraldatud saab. Selle asja harutamine sinu ees on täiesti kõlbmata, ja ei tohi sind tülitada. Ja nüüd, armsam, räägime millegist huwitawamast.

— Oh Robert, kostsin ma kurjalt, kui hoolimatult sa selle tõsise loo üle otsustad, millest me ometi mõlemad üle ei saa. Kuidas wõid sa arwata, et ma sinu kõrwal õnne leiaksin selle teadmisega, et minu eest kaks ilmsüüta olewust, kellele sedasama oli lubatud, wiletsusesse tõugati. Kui see lugu ka just haruldane pole, ja küllalt kergemeelseid leidub, kes ilma pikema jututa sarnasest takistusest üle astuwad, siis ei tohi mina, kes ükskord juba, ainult sind hinges kandes, teise inimese tundeid surmani haawanud, seda ometi enam teha. Jakob oma piirita hääduses andis kõik andeks, su naene ja laps aga nõuawad oma õigust: naene, et sa temale ta auu tagasi annad, ja laps — su ilus armas laps, et sa teda kaswatad, ja temale mureta, rõõmsa isamaja lood. Nende hääks astun ma tagasi — ilma etteheiteta — ehk sa minu elu küll täiesti tühjaks ja waeseks oled teinud!

Nüüd sai Robert wihaseks, ja kurjustas, et mul õigust ei olewat teda kui kurjategijat eemale tõugata ja kõige maailma ees häbistada, ja siis ta palus. Aga ma ei wõinud teisiti, ja meie tee läks lahku!

Kui meie tutwuskond asjast kuulda sai, astus ta täieliselt oma pailapse nõuusse. Pea iga päew sõitsiwad hääd sõbrad ja tuttawad Pikanõmme wahet asja jälle joonde seadma. Kõikidele näis otse pöörane tegu olewat, et niisuguse igapäise põhjuse pärast, nagu endine armuke, nii sünnis paar lahku läks.

— Jumala pärast, makske lapsele wälja, siis on asi korras. Mistarwis sarnast skandali teha? — õpetasiwad kõik.

Nad ei aimanud, et just see mul hirmus näis, oma waese armu pärast teist korda werehinda maksta, ja omandasin kõige hingewalu pääle weel tujuta ja kiusaka naese nime.

Kõik kaastundmus sai Roberti osaks, kuna mind kõik ühelmeelel, ilus aptekriproua, kes just selle abielu sobituseks oma wenna Wenemaalt külla oli kutsunud, eesotsas, hukka mõistsiwad.

Et mul ühtegi sõpra enam ei olnud, Jaanioru perenaenegi oli teises kihelkonnas oma raskesti haiget tütart põetamas, wõtsin nõuuks mõneks ajaks kodust ära sõita.

Sõprade ja tuttawate puudusel, kuhu peatama oleks wõinud jääda, reisisin plaanita ühest kohast teise.

Terwe kodumaa sõitsin sellel suwel risti ja põigiti läbi, kuid P. linna ei kandnud süda tulla.

Ühe koolisõbra kutsel, kelle adressi ma päris kogemata sain, käisin Soomesgi. Talwe saatsin Peterburis mööda, ja kui jälle kewade tuli, oli himu wõõrsilt otsani täis ja igatsus kodu järele mahasurumata, ehk ma küll teadsin, et mind säälgi ainult tühjus ja mahajäetus ootasiwad.

Kuid sääl oliwad ometi kohused täita, ja esimesest leina-ajast juba teadsin, kuis see trööstida wõis.

Nagu esimesel korral Pikanõmmele sõites säras kõik walges ja punases õieehtes, ja nagu esimesel korralgi, sõitsin kurwalt meie ilusal puiealusel teel.

Siis olin trotslikult ennast eraldades ja oma õnne üle isearwamisel olles kõik pakutud armu tagasi tõuganud.

Nüüd, mil mu õhuehitused kõik haledalt waremetesse langenud, oleks kõige wäiksema raasugi eest, mida mõni omane wastu oleks toonud, tänulik olnud. Aga ühtegi omast mul kõiges laias maailmas ei olnud, ja kurwalt astusin wankrist ja seadsin sammud tühja maja poole.

Sääl, Jumala pärast, kas ma und nägin? Sääl rõdu keskel seisis wäike walges riides kogu ja pakkus mulle kirja, ingel wististi, kes taewast armusõnumit tõi! Aga ta kõneles ju, ja koguni maapäälset keelt. Magus õrn häälekene palus:

„Pai küla tädi, anna mulle süüa, mu kõht on tühi!”

Esiotsa ei suutund heledast päikesepaistest pimestatud silm rõdu rohelises ämaruses inglikese nägu ära tunda, aga süda teadis otsekohe:

See on wäike Hilda. Aga kuidas sai ta siia?

Ma wõtsin lapse sülle ja siis tuli ka juba toatüdruk piima ja saiaga ja jutustas, et laps alles mõni minut enne minu tulekut toodud ja kohe süüa küsinud. Tooja olnud liht talumees ja ütelnud, et laps igal tahel siia jääwat, sest ema olla mõne nädala eest ära surnud, ja muud omast ei olewat.

Kirjas, mida ma lugesin, kuni laps sõi, seisis Hilda ema surmawõitluse wahel wärisewail sõrmil kirjutatud palwe, et ma ta lapsukesele ema oleks, kui tema silmad kinni. Isa olewat neid minu ohwrist hoolimata ära tõuganud ja onunaesel olewat omal lapsed kaswatada.

Et Hilda mulle minewal aastal nii wäga meeldinud, olewat tal kindel lootus, et ma teda ära ei põlga.

See lootus olewat teda kõigel pikal haiguse ajal trööstinud, ja tegewat ka suremise, mis muidu lapse pärast liig raske oleks, kergemaks. . .

Nuttes ja hõisates ühtlasi surusin oma tütrekese rinna wastu. Oli nii suur õnn weel wõimalik? Andis taewa isa mulle tõesti weel nii suure kingituse?

Nüüd ei olnud ma enam üksi ja mahajäetud! Nüüd oli mul keegi, kelle hääks maksis elada ja töötada, ja keda ma pettust kartmata kõigest südamest armastada tohtisin.

— Puhka rahuga oma waewast, waene ema! Maapäälne emaarm ja hool ei pea su lapsel puuduma, tõotasin tõsiselt oma südames. — Taewa isa aga andku ise jõudu ja mõistust su last hästi kaswatada ja juhatada.

Kuidas sina hiljem kaswasid ja sirgusid, mu kallis tütar Hilda, ja kuidas sa mul esimesest päewast saadik ainult rõõmuks ja meelehääks oled elanud, ei tarwitse ma sulle enam iseäranis tõendada.

Alguses, kui sa alles wäike olid, walgustasid sa oma armsa ilmsüüta lapsemeele ja -keelega mul mõndagi tumedat tundi, mil kahtlus, kas ma õieti oma kui teise inimese saatuse üle otsustanud, tagajärel ometi mu hinge piinas.

Ja kui sa suuremaks sirgusid, said sa iga aastaga rohkem mu truuiks, osawõtjaks sõbraks ja kaaslaseks.

Sinu waesest isast ei kuulnud ma kaua midagi. Aga kui me su kooli ajal Tallinnas elasime, kas mäletad weel seda kurbilusat sügisepäewa, mil me linna haigemajast ühte wõõrast meest matmas käisime?

Sina imetlesid, et haigemajas surnud waene inimene, kelle nimegi ei teatud, ilusas kirstus toreda surnuwankri pääl matuseaiale sõideti. Ja et meie, ja nimelt sina suurte ja kalliste pärgadega järel käisime, kuna pääle haigetalitaja ühtegi teist saatjat enam ei olnud.

Siis jäin sulle wastuse wõlgu, nüüd aga tead sa, et see sinu isa, Robert Täht oli, ja et wiimne rawitsemine ja matus ainumad oliwad, mida mul tema hääks luba oli teha.

Ühe meie poolt pärit olewa haigetalitaja läbi olin kogemata kuulda saanud, et Robert Täht lootuseta olekus kauemat aega juba linna haigemajas linna kulul põdes.

Ma läksin teda waatama.

Haigusest ja wõib olla korratust ehk wiletsast elust hirmsasti rüüstatud ja häwitatud, lamas ta, nagu oma endise kuju wari, jõuetult ja osawõtmatalt üleüldises haigete saalis woodis.

Mind nähes ja ära tundes, pööras ta näo wihaselt wastu seina ja ei wõtnud mind jutulegi.

Ma palusin haigemaja walitsust temale minu kulul ise tuba anda ja wõimalikult hästi rawitseda. Ja läksin mõne päewa pärast jälle.

„Ah soo!” hüüdis ta nüüd wihaselt pilgates. „Armuline proua soowib näha, kuidas ta häätegu kaltsaka pääle mõjunud! Olge hääks, waadake: Tuba on ilus, ase ja närukaela riided ka. Süüagi antakse nüüd herramoodi. Aga kui teie arwate, et see just paras paik on augu pääle, mida teie kõrge kõlblus omal ajal mu elusse käristas, siis eksite. Minu elu, mida ükskord oma halbi kõlbluse pärast hukka ajasite, ei tee nüüd üksgi armuand ega kahetsew nägu hääks. Kui mul rohkem jõudu oleks, ei wõtaks neid wastugi. Aga kõik on otsas, ei suuda tõrkudagi enam.”

Armas Robert, palusin ma hinge põhjani wapustatud, ära pane ometi ainult mulle süüks, mis olude ja meie mõlemate südametunnistuse sunnil teisiti olla ei wõinud.

Aga ta tõrjus nii kannatamatult ja äritatult käega wastu et waikima pidin.

Siis kõnelesin sinust ju lubasin sind temale näha tuua. Ka seegi jättis ta külmaks.

Alles kui ma wägisi su pildi ta pihusse toppisin, sulas ta süda.

Kaua waatles ta sõnalausumata su armast lapsenäokest, ja heledad pisarad weeresiwad üle aukuwajunud põskede.

Pilti tagasi andes surus ta mu kätt oma nõrkade sõrmede wahel.

„Kui minusuguse tänul wäärtust oleks!” ohkas ta raskelt. „Aga last ära too siia. Las ta on ka edaspidigi ainult sinu oma. Minust ära räägi temale sõnagi. Ehk — wast ainult siis, kui ta nii õnnelik on, et tal midagi enam soowida üle ei jää. Siis ta ehk ei sajata oma isa, kes elada ega oma kohust täita ei mõistnud...”

Paaripäewase wahe järele leidsin ta juba surmanõrga.

Kuid seekord näis tal häämeel mind näha. Ta sirutas, ehk küll waewaga, käegi mulle wastu.

„Raske on teise ilma minek,” sosistas ta waewalt kuuldawalt. „Liig palju, mis mind waewab! Liig kallis oli selle ilma wara, mis ometi alati mu eest põgenes. Sul oli õigus mulle jälestusega selga pöörata, aga armastanud olen ometi ainult sind — sa truu hing! Jääge jumalaga sina, ja mu laps...”

Suwi hakkab lõppema ja sügis lähenema.

Päewal on küll weel soojust ja armsust, aga öösetel, mis ammugi enam nii armsad ja heledad ei ole kui „enne Jaani”, mustawad põõsaalused ja kohisewad puud. Isegi meri näeb rohkem ärewil olewat, ja mühab tumedalt. Tihti walendab ta wahus ja karjuwad kajakate parwed lendawad laenete harjul.

Suwewõõrad aga asuwad kodureisile, nagu kured ja pääsukesed.

Iga päew sõidutab P. linna wäike raudteeke ehk mõlemad walged reisijate aurulaewad salgakese puhkajaid ja lõbustajaid ära uuele tööle.

Ka mina olen mõnda päewa ju reisiwalmis.

Kõik on korras. —Kallis kodumaa kõigega, mis mul armas ta pääl olnud, waadatud, kurwad minewikumälestused paberil, terwis jälle hää.

Nüüd ootan, et mu lapsed, kelle rõõmus pulmareis lõpule jõudmas, tulewad ja emakese koju wiiwad, lõbusale kooselule ja südile tööle oma kui teiste kasuks, kuni Jumal elu jätkab ja õnne ja rahu kingib, nagu mu — hää Jakob soowis!

Lõpp.